

บทที่ 3

หลักเกณฑ์ทั่วไปในการกำหนดเขตอำนาจศาลเหนือคดีแพ่งและพาณิชย์ ที่มีองค์ประกอบพัวพันกับต่างประเทศ

เป้าหมายของการศึกษาหลักเกณฑ์ทั่วไปในการกำหนดเขตอำนาจศาลเหนือคดีแพ่งและพาณิชย์ที่มีองค์ประกอบพัวพันกับต่างประเทศ ก็คือ เพื่อแสดงหลักเกณฑ์ในเรื่องเขตอำนาจศาลอันเป็นที่ยอมรับโดยทั่วไป และเพื่อพิสูจน์ข้อสมมติฐานที่ว่ากฎหมายที่กำหนดเขตอำนาจศาลต้องสอดคล้องกับเขตอำนาจรัฐ เพราะถือว่า เขตอำนาจศาลเป็นส่วนหนึ่งของเขตอำนาจรัฐ และอำนาจศาลก็เป็นส่วนหนึ่งของการใช้อำนาจอธิปไตยของรัฐ ดังนั้น ในการบัญญัติกฎหมายเกี่ยวกับเรื่องเขตอำนาจศาล รัฐต่างๆ น่าจะคำนึงถึงขอบข่ายของเขตอำนาจศาลและเขตอำนาจรัฐในทัศนะของกฎหมายระหว่างประเทศด้วย

จากการศึกษาพบว่า ปัจจัยสำคัญในการกำหนดเขตอำนาจศาลมีด้วยกัน 2 ประการ ดังนี้

ปัจจัยประการที่ 1 เป็นปัจจัยในทางกฎหมายระหว่างประเทศแผนกคดีเมือง กล่าวคือ ในการกำหนดกฎหมายเกี่ยวกับเขตอำนาจศาล รัฐต่างๆ จะคำนึงถึงขอบข่ายของเขตอำนาจศาลและเขตอำนาจรัฐในทัศนะของกฎหมายระหว่างประเทศด้วย ทั้งนี้ ในทัศนะกฎหมายระหว่างประเทศ กฎหมายประสงฆ์ที่จะแบ่งแยกการใช้เขตอำนาจรัฐของแต่ละรัฐที่อยู่ภายในสังคมนระหว่างประเทศนี้ให้ชัดเจน เพื่อหลีกเลี่ยงการขัดแย้งเกี่ยวกับการใช้เขตอำนาจรัฐ การใช้เขตอำนาจรัฐไม่ได้ใช้แต่เฉพาะภายในอาณาเขตของตนเท่านั้น แต่อาจจะใช้เหนือบุคคลที่เป็นคนชาติของตนด้วย ซึ่งเป็นกรณีที่รัฐมีเขตอำนาจเหนือบุคคล (Personal Jurisdiction) และรัฐย่อมใช้เขตอำนาจภายในดินแดนของตน ไม่ว่าจะเป็นอำนาจในทางนิติบัญญัติ อำนาจบริหาร หรืออำนาจตุลาการ ดังนั้น เขตอำนาจศาลซึ่งเป็นเรื่องของการกำหนดเขตอำนาจศาลในการตัดสินพิจารณาคดี ก็ย่อมอยู่ภายใต้หลักเกณฑ์ของกฎหมายระหว่างประเทศด้วย

ปัจจัยประการที่สอง ได้แก่ ปัจจัยในทางกฎหมายระหว่างประเทศแผนกคดีบุคคล กล่าวคือ ในการกำหนดเขตอำนาจศาลของรัฐทั้งหลายในคดีแพ่งและพาณิชย์ที่มีองค์ประกอบพัวพันกับต่างประเทศนั้น รัฐมักจะกำหนดให้ศาลของตนมีเขตอำนาจ เมื่อปรากฏว่ามีความเกี่ยวพันในทางใดทางหนึ่งระหว่างศาลกับคู่กรณี หรือกับนิติสัมพันธ์ที่เกิดพิพาทเป็นคดีความขึ้น ทั้งนี้โดยการหาจุดเกาะเกี่ยวที่ใกล้ชิด (connecting point หรือ point of attachment) มาใช้เป็นเกณฑ์ เพื่อกำหนดว่ากรณีใดศาลของตนจะมีเขตอำนาจพิจารณา เช่น จุดเกาะเกี่ยวในเรื่องภูมิลำเนาของบุคคล สถานที่ตั้งของทรัพย์สิน (situs rei) สถานที่มูลคดีได้เกิดขึ้น หรือสัญชาติของบุคคล เป็นต้น ทั้งนี้จะได้กล่าวถึงในรายละเอียดในอันดับต่อไป

จากการศึกษาพบว่า ปัจจัยทั้ง 2 ประการข้างต้น แม้ว่าจะเป็นปัจจัยตามมุมมองของกฎหมายคนละประเภทกัน กล่าวคือ ประการแรก เป็นเรื่องกฎหมายระหว่างประเทศแผนกคดีเมือง และประการที่สอง เป็นเรื่องกฎหมายระหว่างประเทศแผนกคดีบุคคล แต่ว่าปัจจัยทั้งสองประการก็มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันอยู่ กล่าวคือ ในกรณีการกำหนดเขตอำนาจศาลโดยอาศัยเขตอำนาจรัฐเหนือดินแดนเป็นเกณฑ์กำหนดเรื่องเขตอำนาจศาลนั้น ปัจจัยที่นำมาใช้เป็นจุดเกาะเกี่ยวนั้น จะต้องตกอยู่ภายใต้เขตอำนาจรัฐเหนือดินแดนด้วย ยกตัวอย่างเช่น กรณีการใช้ภูมิลำเนาของจำเลยในฐานะจุดเกาะเกี่ยว ตัวจำเลยจะต้องมีภูมิลำเนาอยู่ในรัฐด้วย หรือในกรณีการใช้สถานที่มูลคดีเกิดขึ้นในฐานะจุดเกาะเกี่ยว มูลคดีต้องเกิดขึ้นภายในรัฐด้วย กรณีต่างๆ ที่กล่าวมานี้ ในกฎหมายระหว่างประเทศแผนกคดีเมือง การที่บุคคลอยู่ในรัฐ ทรัพย์สินตั้งอยู่ในรัฐ หรือมูลคดีเกิดขึ้นในรัฐ เป็นกรณีที่ตกอยู่ภายใต้เขตอำนาจรัฐเหนือดินแดนทั้งสิ้น ทั้งนี้จะกล่าวถึงในรายละเอียดในอันดับต่อไป นอกจากนี้ ในกรณีการกำหนดเขตอำนาจศาลโดยอาศัยเขตอำนาจรัฐเหนือบุคคล (Personal Jurisdiction) เป็นเกณฑ์ในการกำหนดเขตอำนาจศาล ซึ่งตามหลักกฎหมายระหว่างประเทศแล้ว รัฐมีเขตอำนาจเหนือบุคคลที่มีสัญชาติของรัฐ ในขณะที่เขาอยู่นอกดินแดนของรัฐได้ และเขตอำนาจนี้ยังมีเหนือทรัพย์สินบางอย่าง เช่น เรือหรืออากาศยานที่มีสัญชาติของรัฐ ในขณะที่อยู่นอกดินแดนของรัฐได้เช่นกัน¹ ในขณะที่ในทางกฎหมายระหว่างประเทศแผนกคดีบุคคล สัญชาติของบุคคลอาจเป็นจุดเกาะเกี่ยวที่ใกล้ชิดที่นำมาใช้เป็นเกณฑ์ในการกำหนดเขตอำนาจศาลได้ อาจกล่าวได้ว่า ปัจจัยทั้ง 2 ประการมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันอยู่

¹ โปรดดูเรื่อง เขตอำนาจรัฐเหนือบุคคล (Personal Jurisdiction) หัวข้อ 2.1.2

ดังนั้น ในการศึกษาเรื่องหลักเกณฑ์ทั่วไปในการกำหนดเขตอำนาจศาลในคดีแพ่งและพาณิชย์ที่มีองค์ประกอบพัวพันกับต่างประเทศ อาจแบ่งหลักเกณฑ์ออกได้เป็น 2 กลุ่มใหญ่ๆ ด้วยกัน ได้แก่

1. การใช้เขตอำนาจรัฐเหนือดินแดนและจุดเกาะเกี่ยวที่ใกล้ชิดเป็นเกณฑ์กำหนดเรื่องเขตอำนาจศาล
2. การใช้เขตอำนาจรัฐเหนือบุคคลและจุดเกาะเกี่ยวที่ใกล้ชิดเป็นเกณฑ์กำหนดเรื่องเขตอำนาจศาล

ในการศึกษาเรื่องหลักเกณฑ์ทั่วไปในการกำหนดเขตอำนาจศาลเหนือคดีแพ่งและพาณิชย์ที่มีองค์ประกอบพัวพันกับต่างประเทศ จะศึกษาใน 2 ประเด็นหลัก กล่าวคือ

1. ในบรรดาเกณฑ์ต่างๆ ที่ใช้กำหนดเขตอำนาจศาลเกี่ยวข้องกับเขตอำนาจรัฐอย่างไรและ
2. เกณฑ์ในการกำหนดเขตอำนาจศาลนั้น สอดคล้องกับหลักเกณฑ์ของกฎหมายระหว่างประเทศแผนกคดีบุคคลอันเป็นที่ยอมรับโดยทั่วไป อย่างไร

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

3.1 เขตอำนาจรัฐเหนือดินแดน และจุดเกาะเกี่ยวที่ใกล้ชิดเป็นเกณฑ์กำหนดเรื่องเขตอำนาจศาล

หลักเกณฑ์ประเภทนี้ เป็นการกำหนดเขตอำนาจศาลโดยถือเอาเขตอำนาจศาลเหนือดินแดน และจุดเกาะเกี่ยวที่ใกล้ชิดเป็นเกณฑ์กำหนดเขตอำนาจศาล กล่าวคือ การกำหนดเขตอำนาจในกรณีนี้ มีปัจจัยที่สำคัญ 2 ประการ คือ

ประการแรก เป็นปัจจัยในทางกฎหมายระหว่างประเทศแผนกคดีเมือง กล่าวคือ ข้อเท็จจริงในคดีตกอยู่ภายใต้เขตอำนาจรัฐเหนือดินแดน ยกตัวอย่างเช่น โจทก์มีภูมิลำเนาอยู่ในรัฐ จำเลยมีภูมิลำเนาหรือปรากฏตัวอยู่ในรัฐ ทรัพย์สินที่พิพาทตั้งอยู่ภายในรัฐ มูลคดีเกิดขึ้นภายในรัฐ เป็นต้น รัฐสามารถใช้เขตอำนาจเหนือกรณีต่างๆ เหล่านี้ได้ เพราะ ปัจจัยต่างๆ ตามที่กล่าวมาอยู่ภายในรัฐ ซึ่งต้องตกอยู่ภายใต้เขตอำนาจรัฐเหนือดินแดน รัฐเจ้าของดินแดนสามารถที่จะกำหนดให้ศาลภายในของตนมีเขตอำนาจพิจารณาคดีเช่นนั้นได้

ประการที่สอง เป็นปัจจัยในเรื่องจุดเกาะเกี่ยวที่ใกล้ชิด กล่าวคือ ถือเอาจุดเกาะเกี่ยวที่ใกล้ชิดมาเป็นเกณฑ์ในการกำหนดเขตอำนาจศาล ถ้าพิจารณาหลักกฎหมายที่ว่าศาลย่อมมีเขตอำนาจเหนือภูมิลำเนาของจำเลย ภูมิลำเนาของจำเลยจึงเป็นจุดเกาะเกี่ยวที่ใกล้ชิด ศาลที่จำเลยมีภูมิลำเนาอยู่ก็ควรเป็นศาลที่ใกล้ชิดที่สุดกับคดีที่ว่าใกล้ชิดที่สุดก็เพราะเหตุว่า การดำเนินกระบวนการพิจารณาความทั้งหลาย ต้องเปิดโอกาสให้จำเลยเข้ามาต่อสู้ นอกจากนั้นหากมีการบังคับตามคำพิพากษาในหนี้เหนือบุคคล ก็ย่อมเป็นการง่ายต่อการบังคับคดี หลักเกณฑ์ที่ดีว่า ศาลมีเขตอำนาจเหนือคดีที่จำเลยมีภูมิลำเนานั้นเป็นหลักเกณฑ์ที่ได้รับการยอมรับโดยทั่วไปในระบบกฎหมายของทุกๆ ประเทศ กรณีเกี่ยวกับสถานที่ที่ทรัพย์สินตั้งอยู่เป็นจุดเกาะเกี่ยวที่ใกล้ชิด ซึ่งทำให้เกิดอำนาจศาลแห่งสถานที่ที่ทรัพย์สินตั้งอยู่ คงจะไม่มีใครปฏิเสธได้ว่า สถานที่ที่ อสังหาริมทรัพย์ตั้งอยู่เป็นจุดเกาะเกี่ยวที่ใกล้ชิดที่สุด หลักเกณฑ์ดังกล่าวนี้ได้เป็นที่ยอมรับตั้งแต่สมัยโบราณตามลัทธิสตาติวท์ สำนักอิตาลี ฝรั่งเศส และฮอลันดา ก็ได้ยอมรับหลักเกณฑ์ข้อนี้มาโดยตลอด กฎหมายภายในของหลายๆ ประเทศ ไม่ว่าจะเป็นหลักเกณฑ์ว่าด้วยการขัดกันแห่งกฎหมาย หรือเรื่อง การขัดกันแห่งอำนาจศาล ก็ยอมรับหลักการที่ว่าอสังหาริมทรัพย์ย่อมใกล้ชิดที่สุดกับประเทศที่ทรัพย์สินนั้นตั้งอยู่ ในหลักเกณฑ์ว่าด้วยการขัดกันแห่งกฎหมาย ซึ่งถือว่าเป็นกฎหมายสามัญคดีใน

ส่วนที่เกี่ยวกับเขตอำนาจศาลที่ถือว่าเป็นกฎหมายสามัญคดี ก็ได้บัญญัติสอดคล้องกันถึงเรื่องที่ว่า กฎหมายของประเทศที่อสังหาริมทรัพย์ตั้งอยู่ ย่อมเป็นกฎหมายที่ใกล้ชิดที่สุด

สถานที่มูลคดีได้เกิดขึ้น ย่อมถือว่ามีจุดเกาะเกี่ยวที่ใกล้ชิดกับประเทศที่มูลคดีนั้นได้เกิดขึ้น หลักเกณฑ์ในข้อนี้ได้พบอยู่ทั้งในหลักเกณฑ์ว่าด้วยการขัดกันแห่งกฎหมาย และหลักเกณฑ์ในการกำหนดเขตอำนาจศาลที่ข้อเท็จจริงพัวพันกับต่างประเทศ เหตุใดมูลคดีจึงเป็นจุดเกาะเกี่ยวที่ใกล้ชิด ในคดีแห่งคำว่ามีมูลคดีนั้นมีความหมายกว้าง เช่น สถานที่ที่เจ้ามรดกถึงแก่ความตาย สถานที่ที่ละเมิดได้ถูกกระทำขึ้น หรือความเสียหายได้เกิดขึ้น สถานที่ที่ปฏิบัติตามสัญญา สถานที่ที่สัญญาได้เกิดขึ้น ล้วนแล้วแต่เป็นเรื่องของมูลคดีทั้งสิ้น ในหลักเกณฑ์ว่าด้วยการขัดกันแห่งกฎหมาย สถานที่ที่การละเมิดได้เกิดขึ้นถือได้ว่าเป็นจุดเกาะเกี่ยวที่ใกล้ชิดที่สุดที่ทำให้กฎหมายของประเทศนั้นมีผลบังคับใช้ในเรื่องละเมิด ส่วนเรื่องเขตอำนาจศาล มูลคดีเกิดขึ้นที่ใด ทำให้ง่ายต่อการที่จะพิสูจน์พยานหลักฐาน เพราะมีความใกล้ชิดกับสถานที่เกิดเหตุ ไม่ว่าจะเป็นที่ที่ละเมิดได้ถูกกระทำขึ้น หรือสถานที่ที่ความเสียหายได้เกิดขึ้น หลักการข้อนี้ได้เป็นที่ยอมรับกันอย่างกว้างขวางไม่ว่าจะเป็นกฎหมายภายในของประเทศใด

ในการศึกษาในส่วนนี้จะทำการศึกษาตามหัวข้อดังต่อไปนี้

- 1). การใช้ภูมิลำเนาในฐานะจุดเกาะเกี่ยว
- 2). การใช้ที่ตั้งแห่งใหญ่ของนิติบุคคลในฐานะจุดเกาะเกี่ยว
- 3). การใช้ถิ่นที่อยู่ในฐานะจุดเกาะเกี่ยว
- 4). การใช้สถานที่ประกอบกิจการ ในฐานะจุดเกาะเกี่ยว
- 5). การใช้การปรากฏตัวราชอาณาจักรในฐานะจุดเกาะเกี่ยว
- 6). การใช้สถานที่มูลคดีเกิดในฐานะจุดเกาะเกี่ยว
- 7). การใช้สถานที่ตั้งของทรัพย์ในฐานะจุดเกาะเกี่ยว
- 8). การใช้การยอมรับเขตอำนาจศาลของคู่ความในฐานะจุดเกาะเกี่ยว

1). การใช้ภูมิลำเนาในฐานะจุดเกาะเกี่ยว

ภูมิลำเนาเป็นจุดเกาะเกี่ยวอันหนึ่งที่ถูกนำมาใช้เป็นเกณฑ์ในการกำหนดเขตอำนาจศาล โดยมีเหตุผลจากความเกี่ยวพันระหว่างบุคคลผู้เป็นคู่กรณีกับศาลที่จะทำการพิจารณา กล่าวคือ คู่กรณีมีภูมิลำเนาอยู่ในเขตศาล ในการกำหนดเขตอำนาจศาลโดยใช้ภูมิลำเนาเป็นจุดเกาะเกี่ยวนี้จะถือหลักศาลแห่งภูมิลำเนา (Forum domicilii) กล่าวคือ ศาลที่บุคคลมีภูมิลำเนาเป็นศาลที่มีเขตอำนาจพิจารณาคดี

ปัญหาว่าการใช้ภูมิลำเนาในฐานะจุดเกาะเกี่ยว เกี่ยวข้องหรือสอดคล้องกับการใช้เขตอำนาจของรัฐอย่างไร ก่อนอื่นต้องพิจารณาความเกี่ยวพันระหว่างตัวบุคคลผู้มีภูมิลำเนาในรัฐกับรัฐเสียก่อน คำว่า “ภูมิลำเนา” ในทางความสัมพันธ์ระหว่างประเทศย่อมจะหมายถึง ถิ่นซึ่งบุคคลนั้นมีความผูกพัน เนื่องจากเป็นแหล่งที่มีผลประโยชน์เกี่ยวข้องอยู่ในระดับที่นับได้ว่าสำคัญพอที่จะทำให้ผูกพันบุคคลนั้นไว้กับสถานที่หรือถิ่นนั้นๆ ได้ ในกฎหมายไทย ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์กล่าวถึงภูมิลำเนาไว้ว่า ภูมิลำเนาของบุคคลธรรมดา ได้แก่ ถิ่นอันบุคคลนั้นมีสถานที่อยู่เป็นแหล่งสำคัญ²

พอสรุปได้ว่า ภูมิลำเนาเป็นถิ่นที่อยู่ที่กฎหมายกำหนดให้บุคคลมีความสัมพันธ์กับสถานที่หรือประเทศใดประเทศหนึ่งโดยเฉพาะ³ และบุคคลผู้มีภูมิลำเนาอยู่ในรัฐ ย่อมหมายถึงว่า บุคคลนั้นมีความเกี่ยวพันกับรัฐนั้น และรัฐนั้นๆ ย่อมใช้อำนาจรัฐเหนือดินแดน แก่บุคคลดังกล่าวได้ ฉะนั้นการใช้อำนาจของรัฐต่อบุคคลผู้มีภูมิลำเนาอยู่ในรัฐจึงเป็นผลจากการที่รัฐมีเขตอำนาจรัฐเหนือดินแดน (Territorial Jurisdiction) เมื่อรัฐใช้ภูมิลำเนาของบุคคลมาเป็นเกณฑ์เรื่องเขต

² กมล สนธิเกษมตริน, ถ้อยอธิบายกฎหมายระหว่างประเทศแผนกคดีบุคคล, พิมพ์ครั้งที่ 5 (กรุงเทพฯ: นิติบรรณาการ, 2532), หน้า 126.

³ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 37 บัญญัติว่า “ภูมิลำเนาของบุคคลธรรมดา ได้แก่ ถิ่นอันบุคคลนั้นมีสถานที่อยู่เป็นแหล่งสำคัญ”

⁴ ภิญโญ พินัยนิติศาสตร์, ถ้อยอธิบายกฎหมายระหว่างประเทศแผนกคดีบุคคล (กรุงเทพฯ: โครงการตำราและเอกสารประกอบการสอน คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2533), หน้า 17.

อำนาจศาลภายในของตน จึงเป็นการกระทำที่ สอดคล้องกับการที่รัฐมีเขตอำนาจรัฐเหนือดินแดน และถือได้ว่าเป็นการใช้เขตอำนาจรัฐเหนือ ดินแดนในทางหนึ่ง

ในการนำภูมิลำเนาของบุคคลมาใช้เป็นเกณฑ์เรื่องเขตอำนาจศาลนั้น เนื่องจากว่าคู่กรณีมีทั้งฝ่ายที่เป็นโจทก์ และเป็นจำเลย จึงทำให้มีการนำเอาทั้งภูมิลำเนาโจทก์ และภูมิลำเนาจำเลยมาใช้ในฐานะจุดเกาะเกี่ยวที่ใกล้ชิด ดังนั้นการพิจารณาถึงการ ใช้ภูมิลำเนาในฐานะจุดเกาะเกี่ยวก็ต้องพิจารณาเป็น 2 กรณีด้วยกัน กรณีที่ 1 ภูมิลำเนาโจทก์ และกรณีที่ 2 ภูมิลำเนาจำเลย

(1). ภูมิลำเนาโจทก์

ภูมิลำเนาโจทก์ ถูกนำมาใช้เป็นเกณฑ์เรื่องเขตอำนาจศาลอย่างหนึ่ง แต่มีเพียงไม่กี่รัฐเท่านั้นที่ใช้เกณฑ์อันนี้มากำหนดเขตอำนาจศาลของตน และอาจกล่าวได้ว่าภูมิลำเนาโจทก์เป็นเกณฑ์ที่ไม่ได้รับการยอมรับเป็นการทั่วไป ยกเว้นในมูลความแห่งคดี (Subject matter) บางเรื่อง เช่น คดีเกี่ยวกับเรียกร้องค่าอุปการะเลี้ยงดู เป็นต้น กล่าวคือ

กฎหมายของประเทศเบลเยียม(The Belgian Law of March 25, 1876) ใช้ภูมิลำเนาโจทก์เป็นจุดเกาะเกี่ยวประกอบกับหลักต่างตอบแทน⁵ กล่าวคือ โจทก์อาจเสนอคดีต่อศาลเบลเยียมแห่งเขตที่ตนมีภูมิลำเนา เมื่อไม่สามารถฟ้องคนต่างชาติต่อศาลเบลเยียมตามมาตรฐานอื่นได้ โดยประกอบกับหลักต่างตอบแทนว่า คนต่างชาติผู้นั้นจะไม่ตกอยู่ภายใต้เขตอำนาจศาลของเบลเยียม หากปรากฏว่ากฎหมายของประเทศที่คนต่างชาติสังกัดอยู่นั้น ให้สิทธิในการเสนอคำฟ้องต่อศาลของประเทศนั้นแก่คนเบลเยียมอย่างเดียวกับที่ให้แก่คนชาติของตน⁷ นี่เป็นมาตรการตอบโต้ (Retaliatory measures) การใช้สัญชาติเป็นเกณฑ์ในการกำหนดเขตอำนาจศาลตามกฎหมายฝรั่งเศส

⁵ Martha Weser, "Bases of Judicial Jurisdiction in the Common Market Countries," *American Journal of Comparative Law* Vol. 10 (1961), p.325.

⁶ Article 53 of the Belgian Law of March 25, 1876.

⁷ Article 54 of the Belgian Law of March 25, 1876.

และลักเซมเบิร์ก⁸ กล่าวคือ ตามมาตรา 14 ของประมวลกฎหมายแพ่งของฝรั่งเศส และประมวลกฎหมายแพ่งของลักเซมเบิร์ก ได้ให้สิทธิพิเศษแก่คนชาติของตน ในการฟ้องคดีต่อศาลของตนทั้งนี้ตามหลักเกณฑ์ที่ว่านี้ สิทธิในการฟ้องคดีของคนต่างชาติดกับคนฝรั่งเศส ในประเทศฝรั่งเศส หรือสิทธิในการฟ้องคดีของคนต่างชาติดกับคนลักเซมเบิร์กจะไม่เท่ากัน เพราะทั้งสองรัฐจะให้สิทธิแก่คนชาติของตนเป็นพิเศษ ดังนั้นจะมีแต่คนชาติของสองประเทศนี้ที่ตกอยู่ภายใต้เขตอำนาจศาลเบลเยียมตามหลักเกณฑ์ข้อดังกล่าว ซึ่งใช้หลักการแห่งภูมิลำเนาโจทก์ (Forum of the plaintiff's domicile)

กฎหมายของประเทศเนเธอร์แลนด์ (The Netherlands Code of Civil Procedure) ใช้หลักการแห่งภูมิลำเนาโจทก์เช่นกัน แต่ต่างจากกฎหมายของเบลเยียมตรงที่กฎหมายของประเทศเนเธอร์แลนด์ไม่ได้ใช้หลักต่างตอบแทนควบคู่ไปด้วย โดยมาตรา 126 (3) ของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งเนเธอร์แลนด์บัญญัติว่า “ บุคคลซึ่งไม่มีภูมิลำเนา หรือถิ่นที่อยู่ในประเทศเนเธอร์แลนด์ อาจถูกฟ้องเป็นจำเลยต่อศาลแห่งภูมิลำเนาโจทก์ได้ ”⁹

มาตรา 126 (3) ของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งเนเธอร์แลนด์นี้ ได้รับการวิพากษ์วิจารณ์ว่าเป็นหลักเกณฑ์ที่ไม่เหมาะสม เพราะการใช้ภูมิลำเนาโจทก์แต่เพียงอย่างเดียว มาเป็นจุดเกาะเกี่ยวเรื่องเขตอำนาจศาลนั้นถือว่าเป็นการให้ประโยชน์ และอำนวยความสะดวกแก่โจทก์ฝ่ายเดียว หรือไม่เป็นธรรมกับจำเลย ทั้งนี้โดยทั่วไปแล้ว หลักเกณฑ์ที่ประเทศต่างๆ ในยุโรปยอมรับจะให้ความสำคัญกับประโยชน์และความสะดวกแก่จำเลย¹⁰

ศาสตราจารย์ L. I. De Winter ได้วิจารณ์ว่าการกำหนดเขตอำนาจศาลโดยใช้ภูมิลำเนาโจทก์เป็นเกณฑ์อย่างเช่น มาตรา 126 (3) ของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งเนเธอร์แลนด์เป็นเขตอำนาจศาลที่กว้างเกินไป (Excessive Jurisdiction) และอาจจะเกิดผลเสียหายต่อจำเลย เช่น จำเลยมีความเสี่ยงในเรื่องการพิจารณาคดีโดยขาดนัด เพราะอาจไม่ทราบหมาย

⁸ Article 14 of the French and Luxembourg Civil Code.

⁹ Martha Weser. “Bases of Judicial Jurisdiction in the Common Market Countries,” p.327.

¹⁰ ดูเรื่องการใช้ภูมิลำเนาจำเลยในฐานะจุดเกาะเกี่ยว หน้า 57.

หรือไม่ทราบว่าตนถูกฟ้องคดีต่อศาลหรือจำเลยอาจประสบกับอุปสรรคอันเกิดจากความไม่สะดวก
นานาประการในการต่อสู้คดี¹¹

นอกจากนี้ อนุสัญญาบริสเซลส์ ค.ศ. 1968 และอนุสัญญาลูกาโน ค.ศ. 1988 ได้
ปฏิเสธรการใช้ภูมิลำเนาโจทก์เป็นจุดเกาะเกี่ยวในเรื่องเขตอำนาจศาลอย่างที่ใช้ในกฎหมาย
เนเธอร์แลนด์ โดยมาตรา 3 ของอนุสัญญาทั้งสองฉบับได้ห้ามมิให้นำบทบัญญัติมาตรา 126 (3)
ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งเนเธอร์แลนด์มาใช้บังคับ¹² กับจำเลยที่มีภูมิลำเนาใน
ประเทศภาคี¹³

แต่ภูมิลำเนาโจทก์อาจเป็นจุดเกาะเกี่ยวที่ได้รับการยอมรับในมูลความแพ่งคดีบางเรื่อง
เช่น คดีเกี่ยวกับเรียกร้องค่าอุปการะเลี้ยงดู ปราบกฏตามกฎหมายฝรั่งเศส (ประมวลกฎหมายวิธี
พิจารณาความแพ่งฝรั่งเศส มาตรา 46)¹⁴ ในอนุสัญญาบริสเซลส์ ค.ศ. 1968 และอนุสัญญาลูกาโน
ค.ศ. 1988 มาตรา 5 (2)¹⁵

¹¹ L.I. De Winter, "Excessive Jurisdiction in Private International Law,"
International Comparative Law Quarterly Vol. 17 Part 3 (July 1968), p. 708.

¹² Article 3 of Brussels Convention, 1968 and Lugano Convention, 1988 :
"Person domiciled in a Contracting State may be sued in the Courts of another Contracting
State only by virtue of the rules set out in section 2 to 6 of this title."

In particular the following provisions shall not be applicable as against them:

- in the Netherlands: Articles 126 (3)... of the code of civil procedure.

¹³ อนุสัญญาทั้งสองฉบับมุ่งคุ้มครองเฉพาะจำเลยผู้ซึ่งมีภูมิลำเนาอยู่ในประเทศภาคี

¹⁴ มาตรา 46 ของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งฝรั่งเศส "นอกจากศาลแห่ง
เขตที่จำเลยอยู่อาศัยแล้ว โจทก์อาจเลือกฟ้องในคดีเรียกร้องค่าอุปการะเลี้ยงดูต่อศาลแห่งเขตที่เจ้า
หนี่อยู่อาศัย".

¹⁵ Brussels Convention, 1968 and Lugano Convention, 1988 Article 5 "A
person domiciled in a Contracting State may, in another Contracting State, be sued:

2. in matter relating to maintenance, in the courts for the place where the
maintenance creditor is domiciled... "

เหตุผลที่อนุสัญญาทั้งสองฉบับยอมรับให้โจทก์ทำการฟ้องคดีเกี่ยวกับการเรียกร้องค่าอุปการะเลี้ยงดูต่อศาลแห่งภูมิลำเนาโจทก์ได้นั้น เป็นเพราะว่า อนุสัญญาทั้งสองฉบับประสงค์จะปกป้องคุ้มครองฝ่ายที่อ่อนแอกว่า ซึ่งโดยปกติแล้วโจทก์หรือเจ้าหนี้ผู้เรียกร้องค่าอุปการะเลี้ยงดู (maintenance creditor) มักจะได้แก่ ฝ่ายภรรยา จึงทำให้หลักเกณฑ์เรื่องนี้มีลักษณะมุ่งไปในทางที่เป็นประโยชน์แก่ฝ่ายโจทก์ (pro - plaintiff) โดยอนุญาตให้โจทก์ฟ้องคดีต่อศาลที่ตนมีภูมิลำเนาได้ นอกจากนี้ ยังมีเหตุผลอีกประการหนึ่งก็คือ ศาลแห่งภูมิลำเนาโจทก์มีความเหมาะสมในการพิจารณาคดีเกี่ยวกับการเรียกร้องค่าอุปการะเลี้ยงดูในแง่ที่ว่า ศาลแห่งภูมิลำเนาโจทก์เป็นศาลที่สามารถจะทราบหรือหยั่งรู้ถึงความจำเป็นของโจทก์ได้ดีกว่าศาลอื่น¹⁶

จากที่ได้กล่าวมา ก็พอจะสรุปได้ว่า ภูมิลำเนาโจทก์เป็นจุดเกาะเกี่ยวที่ไม่ได้รับการยอมรับในการนำมาใช้เป็นเกณฑ์เรื่องเขตอำนาจศาล เว้นแต่เฉพาะคดีบางลักษณะ เช่น คดีเรียกร้องค่าอุปการะเลี้ยงดู เป็นต้น

ถ้าพิจารณาในทางกฎหมายระหว่างประเทศแผนกคดีเมือง การกำหนดเขตอำนาจศาลโดยถือเอาการที่โจทก์มีภูมิลำเนาอยู่ในรัฐมาเป็นเกณฑ์ในการกำหนดเขตอำนาจศาลนั้น เป็นสิ่งที่รัฐสามารถกระทำได้ เพราะตัวโจทก์ตั้งอยู่ภายใต้เขตอำนาจรัฐเหนือดินแดน ซึ่งรัฐเจ้าของดินแดนย่อมใช้เขตอำนาจเหนือตัวโจทก์ได้ การใช้อำนาจในการพิจารณาคดีก็เป็นทางหนึ่งที่รัฐสามารถกระทำได้ แต่เป็นที่สังเกตว่า การใช้เขตอำนาจศาลที่คำนึงถึงฝ่ายโจทก์ข้างเดียวเช่นนี้ ถ้าจำเลยไม่อยู่ในรัฐนั้น หรือไม่มีทรัพย์สินของจำเลยภายในรัฐนั้น เมื่อมีคำพิพากษาคัดสินออกมาการบังคับคดีอาจเป็นไปได้ยากเช่นกัน

(2). ภูมิลำเนาจำเลย

การใช้ภูมิลำเนาจำเลยในฐานะจุดเกาะเกี่ยว ก็คือ การกำหนดเขตอำนาจศาลโดยถือเอาภูมิลำเนาของจำเลยเป็นจุดเกาะเกี่ยวที่ใกล้ชิด ในการกำหนดเขตอำนาจศาลรัฐจะถือเอาการที่จำเลยมีภูมิลำเนาในรัฐ เป็นเกณฑ์ในการพิจารณาเรื่องเขตอำนาจศาล โดยทั่วไปแล้วรัฐจะกำหนดให้ศาลแห่งภูมิลำเนาจำเลยเป็นศาลที่มีเขตอำนาจ

¹⁶ P.M. North and J.J. Fawcett, Cheshire and North's Private International Law, p. 299.

ถ้าพิจารณาในประเด็นปัญหาเรื่องเขตอำนาจรัฐ การกำหนดเขตอำนาจศาลโดยถือเอาภูมิลำเนาของจำเลยเป็นเกณฑ์ เป็นผลจากการที่รัฐมีเขตอำนาจเหนือดินแดน กล่าวคือ การที่จำเลยมีภูมิลำเนาอยู่ในรัฐ รัฐเจ้าของดินแดนย่อมมีเขตอำนาจเหนือตัวจำเลย และรัฐสามารถใช้อำนาจบังคับเอาตัวจำเลย กับทรัพย์สินของจำเลยที่อยู่ภายในรัฐ หรือสามารถนำตัวจำเลยมาขึ้นศาลได้ และรัฐสามารถใช้อำนาจทางพิจารณาพิพากษาคดีที่เกี่ยวกับตัวจำเลยโดยผ่านทางศาลของรัฐได้ นอกจากนี้ การที่จำเลยมีภูมิลำเนาอยู่ในรัฐนั้น ยังเป็นการสะดวกแก่จำเลยที่จะเข้าต่อสู้คดีในศาลของรัฐนั้น และเมื่อศาลมีคำพิพากษาแล้ว การบังคับคดีย่อมกระทำได้โดยสะดวก โดยอาจบังคับกับตัวจำเลย หรือกับทรัพย์สินของจำเลยที่อยู่ภายในรัฐได้

การใช้ภูมิลำเนาจำเลยในฐานะจุดเกาะเกี่ยว เป็นหลักเกณฑ์ที่ได้รับการยอมรับโดยทั่วไปในประเทศภาคพื้นยุโรป ดังมีภาษิตละตินว่า “actor sequitur forum rei” หมายความว่า โจทก์จะต้องฟ้องคดีต่อศาลที่จำเลยมีสถานที่อยู่¹⁷ ซึ่งโดยหลักแล้วก็คือ สถานທີ່จำเลยมีภูมิลำเนา เหตุผลที่กำหนดให้ฟ้องคดีต่อศาล ที่จำเลยมีภูมิลำเนา ก็มีหลายประการด้วยกัน ประการแรกก็คือ ศาลแห่งภูมิลำเนาจำเลยเป็นศาลที่มีความเกี่ยวพันใกล้ชิดกับจำเลย เพราะจำเลยมีภูมิลำเนาอยู่ภายในเขตอำนาจของศาล ประการที่สองก็คือ การฟ้องจำเลยเป็นคดีต่อศาลมีลักษณะเป็นการโต้แย้งสิทธิของจำเลย จึงจำเป็นที่จะต้องให้จำเลยได้มีโอกาสเข้ามาต่อสู้ ได้แย้ง และแสดงพยานหลักฐานได้โดยสะดวก ดังนั้นจึงถือเอาสถานที่ที่จำเลยมีภูมิลำเนาเป็นเกณฑ์กำหนดศาลที่จะทำการพิจารณาคดี เหตุผลข้อนี้จึงเป็นเรื่องการปกป้องผลประโยชน์ของจำเลย¹⁸ และถือเอาความสะดวกของจำเลยเป็นสำคัญ¹⁹

โดยทั่วไปแล้วหลักเกณฑ์เรื่องภูมิลำเนาจำเลยนี้จะถูกนำมาใช้กับคดีเกี่ยวกับบุคคลและคดีเกี่ยวกับสังหาริมทรัพย์เป็นหลัก²⁰ โดยการกำหนดให้โจทก์ต้องฟ้องคดีต่อศาลที่จำเลยมี

¹⁷ สติชัย เล็งไธสง, คำอธิบายพระธรรมนูญศาลยุติธรรม, หน้า 62.

¹⁸ Matin Wolff, Private International Law 2nd ed. (Oxford: Clarendon Press, 1976) pp. 63-64.

¹⁹ สติชัย เล็งไธสง, คำอธิบายพระธรรมนูญศาลยุติธรรม, หน้า 62.

²⁰ Martha Weser, “Bases of Judicial Jurisdiction in the Common Market Countries,” The American Journal of Comparative Law Vol. 10 (1961), pp. 328 - 329.

ภูมิลำเนาอยู่ในเขตศาล ในกรณีที่มีจำเลยหลายคนโจทก์อาจเลือกฟ้องยังศาลที่จำเลยคนหนึ่งคนใดมีภูมิลำเนาอยู่²¹

การใช้ภูมิลำเนาจำเลยเป็นเกณฑ์เรื่องเขตอำนาจศาล จัดเป็นหลักเกณฑ์ที่ได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวาง ดังจะเห็นได้จากการใช้เกณฑ์เรื่องภูมิลำเนาจำเลยในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งฝรั่งเศส ค.ศ. 1975 มาตรา 42 ซึ่งบัญญัติว่า “เว้นแต่มีบทบัญญัติเป็นอย่างอื่นศาลที่มีอำนาจพิจารณา คือศาลแห่งเขตที่จำเลยอยู่อาศัย” และมาตรา 43 บัญญัติว่า “ที่อยู่อาศัยของจำเลย ถ้าเป็นบุคคลธรรมดา หมายความว่า สถานที่ที่บุคคลธรรมดาที่มีภูมิลำเนา...”²² นอกจากนี้กฎหมายของประเทศเยอรมัน อิตาลี เบลเยียม เนเธอร์แลนด์ และลักเซมเบิร์ก ก็ยอมรับหลักเกณฑ์ข้อนี้เช่นกัน²³

สำหรับประเทศอังกฤษ ตาม Rule of Supreme Court (เรียกย่อ ๆ ว่า “RSC.”) order 11 โจทก์อาจขออนุญาตศาลเพื่อส่งหมายและสำเนาคำฟ้องถึงจำเลยที่อยู่ต่างประเทศได้ ถ้าจำเลยเป็นผู้มีภูมิลำเนาหรือถิ่นที่อยู่อยู่ในอังกฤษ²⁴ และการส่งหมายเช่นนั้นเป็นเหตุให้ศาล

²¹ Martha Weser, “Base of Judicial Jurisdiction in Common Market Countries,” pp. 328-329.

²² Article 42 of French Civil Procedural Law: “The court which has territorial jurisdiction is , except for provision to the contrary, that of the place where the defendant lives...”

Article 43. “The place where the defendant lives means:
- in the case of a natural person, the place where he has his domicile, or...”

²³ Martha Weser, “Bases of Judicial Jurisdiction in the Common Market Countries,” p. 329.

²⁴ คำว่า ภูมิลำเนา ในที่นี้หมายความว่าถึง “ภูมิลำเนา” ตามที่นิยามไว้ใน The Civil Jurisdiction and Judgement Act, 1982. Article 41 - Article 46 โดยนัยกว้างๆ แล้วมีองค์ประกอบ 2 ประการคือ จำเลยต้องเป็นผู้มีถิ่นที่อยู่ในราชอาณาจักรอังกฤษ และการมีถิ่นที่อยู่เยี่ยงนั้นเกี่ยวพันกับตัวจำเลยอย่างมากในสาระสำคัญ (ดู พรชัย วิวัฒน์ภทกุล. “เปรียบเทียบหลักกฎหมายขัดกันของอังกฤษกับไทย” นิติศาสตร์ (4 ธันวาคม 2537): หน้า 863.)

อังกฤษอ้างเขตอำนาจศาลได้²⁵ ทั้งนี้เมื่อพิจารณาแล้ว จะเห็นได้ว่าหลักเกณฑ์ดังกล่าวมีลักษณะเป็นการใช้ภูมิลำเนาจำเลยเป็นจุดเกาะเกี่ยวที่ใกล้ชิดนั่นเอง ดังจะเห็นได้จากการที่ศาสตราจารย์ Martin Wolff ได้จัดกฎเกณฑ์ของอังกฤษข้อนี้ว่าเป็น *Fora domicilii and habitationis (seu mansionis)* หรือศาลแห่งภูมิลำเนาจำเลย²⁶

ในประเทศสหรัฐอเมริกา มีการใช้ภูมิลำเนาของจำเลยเป็นจุดเกาะเกี่ยวเช่นกัน กล่าวคือ ในคดี *Milliken v. Meyer*²⁷ ศาลสูงสุดของสหรัฐอเมริกา (US. Supreme Court) ตัดสินว่าในคดีเกี่ยวกับบุคคล (*action in personam*) บุคคลธรรมดาอาจถูกฟ้องต่อศาลที่ตนมีภูมิลำเนาได้²⁸

ถ้ามาดูกฎหมายของประเทศในเอเชีย ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งของญี่ปุ่น มาตรา 1 การฟ้องคดีให้เสนอคำฟ้องต่อศาลแห่งเขตที่จำเลยมีเขตสังกัด (*General forum*) และเขตสังกัดของจำเลยนี้ บทบัญญัติมาตรา 2 (1) ได้กำหนดไว้ว่า เขตสังกัดศาลของบุคคลให้ถือตามภูมิลำเนาของบุคคลนั้น²⁹ และกฎหมายของสิงคโปร์ ก็ใช้ภูมิลำเนาของจำเลยเป็นจุดเกาะเกี่ยวเช่นกัน กล่าวคือ ในบทบัญญัติมาตรา 19 ของ *the Subordinate Court Act, 1970* ได้กำหนดให้ศาล District Court มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีแพ่งซึ่งจำเลยในคดีนั้น หรือจำเลยคนหนึ่งคนใดในบรรดาจำเลยหลายคนในคดีนั้น มีภูมิลำเนาอยู่ในประเทศสิงคโปร์³⁰ และตาม *The Supreme Court of Jurisdiction Act, 1969* มาตรา 16 (1) ก็ได้กำหนดให้ศาล High Court มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีแพ่งทั้งหลาย ซึ่งจำเลยในคดีนั้น หรือจำเลยคนหนึ่งคนใดในบรรดาจำเลยหลายคนในคดีนั้น มีภูมิลำเนาในประเทศสิงคโปร์³¹ นอกจากนี้ ในฟิลิปปินส์ ตาม Rule

²⁵ P.M. North and J.J. Fawcett, *Cheshire and North's Private International Law*, 12th.ed. (London: Butterworth, 1992), p. 191.

²⁶ Martin Wolff, *Private International Law*, pp. 68-69.

²⁷ 311 US. 457 (1940).

²⁸ H. Goodrich, *Conflict of Laws*, Handbook series, 3rd Ed. (St. Paul : West, 1949) p. 192.

²⁹ Japan Civil Procedural Code, article 1 and 2 (1).

³⁰ Singapore Subordinate Courts Act, 1970 article 19 (2).

³¹ Singapore Supreme Court of Judicature Act, 1969 article 16 (1).

of Court No. 4, 1964 Section 2 (b) ศาลฟิลิปปินส์ที่จำเลย หรือจำเลยคนหนึ่งคนใดมีภูมิลำเนา มีเขตอำนาจพิจารณาคดีได้

นอกจากนี้ ในอนุสัญญาบรัสเซลส์ ค.ศ. 1968 และอนุสัญญาลูกาโน ค.ศ. 1988 ได้ใช้ภูมิลำเนาจำเลยเป็นจุดเกาะเกี่ยวเช่นกัน โดยมาตรา 2 ของอนุสัญญาทั้งสองฉบับ [ซึ่งจะอยู่ในหมวด 1 เรื่องบทบัญญัติทั่วไป (General Provision)] ได้บัญญัติว่า บุคคลผู้ซึ่งมีภูมิลำเนาในประเทศภาคี ไม่ว่าจะมิใช่สัญชาติใดก็ตาม จะต้องถูกฟ้องคดี ณ ศาลของประเทศนั้น³²

ในกรณีที่บุคคลผู้มีภูมิลำเนาอยู่ในรัฐได้เดินทางออกไปนอกรัฐ หรืออยู่นอกรัฐในขณะที่ตนถูกฟ้อง มีปัญหาว่า รัฐยังคงมีอำนาจพิจารณาคดีเกี่ยวกับบุคคลนั้นโดยอาศัยเหตุที่เขามีภูมิลำเนาอยู่ภายในรัฐได้หรือไม่ ในกรณีนี้สามารถพิจารณาได้ว่าการที่บุคคลเดินทางออกไปนอกรัฐเป็นการชั่วคราว หรืออยู่ในต่างประเทศ แต่ยังคงเป็นผู้มีภูมิลำเนาอยู่ในรัฐ รัฐก็สามารถพิจารณาคดีเกี่ยวกับบุคคล (action in personam) กับจำเลยที่มีภูมิลำเนาในรัฐได้ เพราะไม่อาจกล่าวได้ว่าความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับรัฐได้ขาดจากกันและสันนิษฐานได้ว่าโดยทั่วไปแล้ว ผลประโยชน์หรือทรัพย์สินของจำเลยก็ยังอยู่ที่ภูมิลำเนาของเขานั้นเอง³³ ซึ่งแสดงว่าความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลผู้นั้นกับรัฐยังคงมีอยู่ นอกจากนี้ หากพิจารณากฎหมายของประเทศต่างๆ ที่ได้ยกมาแล้วจะพบว่ากฎหมายเหล่านั้นมิได้ห้ามมิให้ฟ้องจำเลยที่มีภูมิลำเนาอยู่ในรัฐ ในขณะที่จำเลยออกไปนอกรัฐเลย³⁴

มีข้อสังเกตว่า ทำไมภูมิลำเนาจำเลยจึงถูกใช้เป็นเกณฑ์เรื่องเขตอำนาจศาลในคดีเกี่ยวกับสังหาริมทรัพย์ด้วยนั้น ทั้งนี้เนื่องจากว่า สังหาริมทรัพย์เป็นทรัพย์ที่เคลื่อนที่ได้ หรือเคลื่อนย้าย

³² The Brussels Convention, 1968 Article 2 : "... person domiciled in a Contracting State shall, whatever their nationality, be sued in the Courts of that State".

The Lugano Convention, 1988 Article 2 : "... person domiciled in a Contracting State shall, whatever their nationality, be sued in the Courts of that State".

³³ E. Scoles & P. Hay, *Conflict of Law* (St. Paul : West, 1984), pp. 268-270.

³⁴ ศรีวิสารวาจา, พระยา, *กฎหมายระหว่างประเทศแผนกคดีบุคคล* (กรุงเทพฯ : เทพศรีหริสทนายความ, 2511), หน้า 111.

ได้เสมอ ซึ่งทำให้เกิดความยุ่งยากในการระบุที่ตั้งของทรัพย์สินที่แน่นอนได้ แต่เราอาจสันนิษฐานได้ว่า สงหาทรัพย์สินนั้นเคลื่อนที่ติดตามตัวบุคคล ดังที่มีภาษิตละตินว่า “*mobilia sequuntur personam*” แปลว่า สงหาทรัพย์สินย่อมเคลื่อนย้ายตามตัวบุคคล ในทางกฎหมายจึงสันนิษฐานได้ว่า ที่ตั้งของสงหาทรัพย์สิน คือ สถานที่เดียวกันกับภูมิลำเนาของบุคคล ดังนั้นจึงเป็นการสะดวกที่จะกำหนดให้ฟ้องคดีเกี่ยวกับสงหาทรัพย์สิน ณ ศาลแห่งภูมิลำเนาจำเลย

ถ้าจะพิจารณาในแง่เขตอำนาจรัฐ เมื่อสันนิษฐานว่าสงหาทรัพย์สินอยู่ติดตามตัวบุคคล เมื่อจำเลยมีภูมิลำเนาในรัฐ ศาลของรัฐก็สามารถมีเขตอำนาจศาลในคดีเกี่ยวกับสงหาทรัพย์สินนั้นได้โดยอาศัยความเกี่ยวพันระหว่างบุคคลผู้เป็นเจ้าของหรือครอบครองทรัพย์สินกับรัฐเจ้าของดินแดน แต่ถ้าตามข้อเท็จจริง ตัวสงหาทรัพย์สินอยู่นอกประเทศ อาจจะมีปัญหาในทางบังคับคดี เพราะรัฐไม่อาจใช้เขตอำนาจในทางบังคับต่อทรัพย์สินได้โดยตรง แต่อย่างไรก็ดี รัฐก็สามารถบังคับเอากับตัวบุคคล ก็คือ ตัวจำเลยให้ทำการส่งมอบ หรืออาจชำระราคาแทนส่งมอบทรัพย์สินได้

2. การใช้ที่ตั้งแห่งใหญ่ของนิติบุคคลในฐานะจุดเกาะเกี่ยว

เนื่องจากนิติบุคคล เป็นบุคคลที่กฎหมายสมมติขึ้นในการฟ้องคดีเกี่ยวกับนิติบุคคล หรือฟ้องนิติบุคคลเป็นจำเลย จำเป็นจะต้องค้นหาว่า นิติบุคคลนั้นมีที่ตั้ง ณ ที่ใด และมีความผูกพันใกล้ชิดอยู่ ณ ที่ใด โดยทั่วไปแล้ว จุดเกาะเกี่ยวที่เป็นหลายประเทศนิยมใช้เป็นเกณฑ์เรื่องเขตอำนาจศาลในการพิจารณาคดีเกี่ยวกับนิติบุคคล ได้แก่ สถานที่ตั้งแห่งใหญ่ของนิติบุคคล (Sieve social)

ในเรื่องการใช้สถานที่ตั้งแห่งใหญ่ของนิติบุคคลเป็นเกณฑ์เรื่องเขตอำนาจศาลนี้ หากพิจารณาในแง่เขตอำนาจรัฐว่า การที่นิติบุคคลมีสถานที่ตั้งแห่งใหญ่ในรัฐเกี่ยวข้องกับอะไรกับการใช้เขตอำนาจของรัฐ อาจกล่าวได้ว่าการใช้สถานที่ตั้งแห่งใหญ่ของนิติบุคคลเป็นเกณฑ์เรื่องเขตอำนาจศาล เป็นผลจากการที่รัฐเจ้าของดินแดนที่นิติบุคคลมีสถานที่ตั้งแห่งใหญ่มีอำนาจเหนือนิติบุคคลนั้น กล่าวคือ ที่ตั้งของนิติบุคคลอันเป็นสถานที่ซึ่งนิติบุคคลมีความผูกพันใกล้ชิด หรืออาจกล่าวได้ว่า ตัวตนของนิติบุคคลอยู่ ณ ที่แห่งนั้น อาจได้แก่ สถานที่ตั้งแห่งใหญ่ของนิติบุคคล (Sieve social) และการที่นิติบุคคลมีที่ตั้งแห่งใหญ่ ณ สถานที่แห่งใดในรัฐ ก็ถือได้ว่านิติบุคคลมีตัวตนอยู่ในรัฐหรืออยู่ในดินแดนของรัฐ ดังเช่นที่อนุสัญญาบริสเซลส์ ค.ศ. 1968 และอนุสัญญา

ลูกาโน ค.ศ. 1988 ให้ถือว่า ที่ตั้งของนิติบุคคลเป็นภูมิลำเนาของนิติบุคคลนั้น³⁵ และทั้งนี้ ย่อมหมายความว่า รัฐเจ้าของดินแดนย่อมมีอำนาจเหนือนิติบุคคลนั้น ดังนั้น รัฐเจ้าของดินแดนที่นิติบุคคลมีสถานที่ตั้งแห่งใหญ่ตั้งอยู่ จึงมีอำนาจจะกำหนดให้ศาลภายในของตนมีเขตอำนาจในการพิจารณาคดีซึ่งนิติบุคคลถูกฟ้องเป็นจำเลยได้ โดยอาศัยสถานที่ตั้งแห่งใหญ่นิติบุคคลเป็นเกณฑ์ในเรื่องเขตอำนาจศาล ซึ่งมีรัฐอยู่จำนวนไม่น้อยที่ยอมรับหลักการนี้ ดังจะเห็นได้จากกฎหมายของหลายประเทศในยุโรปยอมรับหลักเกณฑ์การใช้สถานที่ตั้งแห่งใหญ่ของนิติบุคคล (siege social) เป็นเกณฑ์ในเรื่องเขตอำนาจศาล ตัวอย่างเช่น ในประเทศฝรั่งเศสตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ค.ศ. 1975 การฟ้องคดีโดยทั่วไปแล้วโจทก์จะต้องฟ้องคดียังศาลที่จำเลยอยู่อาศัย ตามบทบัญญัติมาตรา 42 และในกรณีการฟ้องนิติบุคคลเป็นจำเลย บทบัญญัติมาตรา 43 ของกฎหมายฉบับเดียวกันนี้ได้ให้นิยามความหมายของคำว่า สถานที่จำเลยอยู่อาศัยในกรณีของนิติบุคคล ให้หมายความถึง สถานที่ที่นิติบุคคลตั้งอยู่³⁶ นอกจากนี้มีอีกหลายประเทศที่ใช้เกณฑ์สถานที่ตั้งแห่งใหญ่ของนิติบุคคล เช่น เยอรมัน อิตาลี เบลเยียม เนเธอร์แลนด์ และลักเซมเบิร์ก³⁷

อย่างไรก็ดี สถานที่ตั้งแห่งใหญ่ของนิติบุคคลตามความหมายของแต่ละประเทศ อาจมีความแตกต่างกันไปบ้าง เช่น ในประเทศฝรั่งเศส สถานที่ตั้งแห่งใหญ่ของนิติบุคคล ได้แก่ สถานที่ที่นิติบุคคลมีศูนย์กลางของการบริหารควบคุม (Chief Management and Control of the Corporation)³⁸

³⁵ The Brussels Convention, 1968 Article 53 :

“ For the purpose of this convention, the seat of a company or other legal person or association of natural or legal persons shall be treated as its domicile. However, in order to determine that seat, the court shall apply its rules of private international law.”

The Lugano Convention, 1988 Article 53 : ข้อความเดียวกัน

³⁶ French Code of Civil Procedure

Article 43 : The place where the defendant lives means:

- in case of an artificial person, the place where it is establish.

³⁷ Martha Weser, “ Bases of Judicial Jurisdiction in Common Market Countries,”

pp. 329-330

³⁸ Ibid., pp. 329-330.

ในประเทศเบลเยียม และลักเซมเบิร์ก ที่ตั้งแห่งใหญ่ (siege social) ของนิติบุคคล หมายถึง สถานที่นิติบุคคลมีที่ทำการหลัก (principal establishment) ในอิตาลี และเนเธอร์แลนด์ Siege social หมายถึง สถานที่ที่ปรากฏตามเอกสารในการก่อตั้งนิติบุคคล ในเยอรมัน Siege social หมายถึง สถานที่ที่นิติบุคคลมีศูนย์กลางในการดำเนินงาน (centre of operations) หรือ สถานที่อันเป็นที่ตั้งของการจัดการ (management) หรือสถานที่อันเป็นที่ตั้งของการบริหาร (administration)³⁹

นอกจากนี้ในกรณีที่มีการชำระบัญชีนิติบุคคล (liquidation) ประเทศต่างๆ ในยุโรปยังคงถือเอาสถานที่ตั้งแห่งใหญ่ของนิติบุคคลเป็นเกณฑ์เรื่องเขตอำนาจศาล เพื่อการชำระบัญชีของนิติบุคคลนั้น⁴⁰

ในกรณีที่นิติบุคคลได้ก่อตั้งสาขาขึ้น ณ ที่ใด สถานที่ตั้งของสาขาของนิติบุคคลก็ถือเป็นจุดเกาะเกี่ยวได้เช่นกัน โดยเป็นที่ยอมรับว่าศาลแห่งที่ตั้งสาขาของนิติบุคคลก็มีเขตอำนาจในการพิจารณาเกี่ยวกับกิจการของสาขานั้นได้ นอกเหนือจากศาลแห่งสถานที่ตั้งแห่งใหญ่ของนิติบุคคล⁴¹

สำหรับประเทศอังกฤษ ในกรณีที่จำเลยเป็นนิติบุคคล เช่น บริษัทจำกัด ตามกฎหมายอังกฤษ โดยหลักแล้วเขตอำนาจศาลอังกฤษถือการปรากฏตัวในราชอาณาจักรของจำเลย ประกอบกับการรับหมาย เป็นเกณฑ์เรื่องเขตอำนาจศาลในกรณีของนิติบุคคล อย่างเช่นบริษัทจำกัดก็ใช้หลักเกณฑ์อย่างเดียวกัน แต่ทั้งนี้เป็นการยากที่จะบอกว่า นิติบุคคลปรากฏตัว หรือออกไปจากอังกฤษในแง่ข้อเท็จจริง อย่างไรก็ดี ศาลอังกฤษถือว่านิติบุคคลปรากฏตัวในราชอาณาจักร ถ้านิติบุคคลจดทะเบียนในอังกฤษ (ก่อตั้งภายใต้กฎหมายอังกฤษ) หรือมีสำนักทำการ หรือประกอบการค้าในอังกฤษ (ก่อตั้งภายใต้กฎหมายต่างประเทศ)⁴²

³⁹ Ibid, p. 329.

⁴⁰ Martha Weser, "A Bases of Judicial Jurisdiction," p. 330.

⁴¹ Ibid, p. 330.

⁴² P.M. North and J.J. Fawcett, *Cheshire and North's Private International Law*, p. 185 ; Martin Wolff, *Private International Law*, p. 66. ; Company Act, 1985 ss. 725 (1), 744, 691.

ในกรณีของประเทศญี่ปุ่น ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งของญี่ปุ่น การฟ้องคดีให้เสนอคำฟ้องต่อศาลแห่งเขตที่จำเลยมีเขตสังกัดศาล สำหรับเขตสังกัดศาล (General forum) ของนิติบุคคล ถือตามที่ตั้งของสำนักงานแห่งใหญ่ หรือสถานประกอบกิจการแห่งใหญ่ ถ้าหากว่าไม่มีสำนักงานแห่งใหญ่ จะถือตามภูมิลำเนาของบุคคลซึ่งรับผิดชอบในกิจการของนิติบุคคลนั้นเป็นสำคัญ⁴³

ส่วนอนุสัญญาบริสเซลส์ ค.ศ. 1968 และอนุสัญญาลูกาโน ค.ศ. 1988 ใช้หลักเกณฑ์ในทำนองเดียวกับประเทศในยุโรป กล่าวคือ ในมาตรา 2 ของอนุสัญญาทั้งสองฉบับกำหนดให้โจทก์ต้องฟ้องจำเลยเป็นคดีต่อศาลที่จำเลยมีภูมิลำเนา และในบทบัญญัติมาตรา 53 ของอนุสัญญาทั้งสองฉบับ ได้ขยายความคำว่า ภูมิลำเนาสำหรับการฟ้องนิติบุคคลว่าให้ถือว่าสถานที่ตั้งของบริษัท หรือนิติบุคคลประเภทอื่น หรือสมาคมของทั้งบุคคลธรรมดา และสมาคมของนิติบุคคล เป็นภูมิลำเนาของนิติบุคคลนั้น⁴⁴ ส่วนปัญหาว่าสถานที่ตั้งของนิติบุคคลนั้นคือที่ใด มาตรา 53 ให้ศาลที่พิจารณาตีความ หรือบังคับตามกฎหมายว่าด้วยกฎหมายระหว่างประเทศแผนกคดีบุคคลของศาลนั้น

3). การใช้ถิ่นที่อยู่ในฐานะจุดเกาะเกี่ยว

การที่บุคคลเข้ามามีถิ่นที่อยู่ในราชอาณาจักร เป็นเหตุผลหนึ่งที่รัฐถือว่าบุคคลนั้นตกอยู่ภายใต้เขตอำนาจของศาลของรัฐ และรัฐจะใช้ถิ่นที่อยู่ของบุคคลภายในรัฐนั้นเป็นจุดเกาะเกี่ยวที่ใกล้ชิดในเรื่องเขตอำนาจศาล

⁴³ Japan Civil Procedural Code, Article 1 and 4(1).

⁴⁴ The Brussels Convention, 1968 Article 53 :

“ For the purpose of this convention, the seat of a company or other legal person or association of natural or legal persons shall be treated as its domicile. However, in order to determine that seat, the court shall apply its rules of private international law.”

The Lugano Convention, 1988 Article 53 : ข้อความเดียวกัน

ถ้าพิจารณาในทางกฎหมายระหว่างประเทศแผนกคดีเมือง บุคคลผู้มีถิ่นที่อยู่ภายในรัฐ บุคคลผู้นั้นย่อมตกอยู่ภายใต้เขตอำนาจของรัฐเจ้าของดินแดน ตามหลักกฎหมายระหว่างประเทศในเรื่องเขตอำนาจรัฐเหนือดินแดน ซึ่งยอมรับว่ารัฐย่อมมีเขตอำนาจเหนือบุคคลทุกคนที่อยู่ภายในดินแดนของตน คำว่า ถิ่นที่อยู่ แสดงให้เห็นว่า ตัวบุคคลนั้นมีที่อยู่ที่มีความผูกพันกับสถานที่หนึ่งที่อยู่ภายในรัฐ ซึ่งรัฐถือว่าบุคคลที่มีถิ่นที่อยู่ภายในรัฐ ก็คือบุคคลที่อยู่ภายในรัฐ และตกอยู่ภายใต้เขตอำนาจรัฐเหนือดินแดน การที่จำเลยมีถิ่นที่อยู่ภายในรัฐใด ศาลของประเทศที่จำเลยมีถิ่นที่อยู่ภายในรัฐนั้น นับว่าเป็นศาลที่สะดวกสำหรับจำเลยที่จะเข้ามาต่อสู้ ได้แย้งคดี และหากมีการพิจารณาพิพากษาแล้ว การบังคับคดีก็อยู่ในวิสัยที่จะทำได้ เพราะตัวจำเลยอยู่ภายในรัฐที่มีการพิจารณาคดีโดยอาจบังคับกับตัวจำเลย หรือกับทรัพย์สินของจำเลยที่อยู่ภายในรัฐนั้น ดังจะเห็นได้ว่ากฎหมายของหลายประเทศได้ยอมรับเกณฑ์ข้อนี้

การใช้ถิ่นที่อยู่ในฐานะจุดเกาะเกี่ยว ได้รับการยอมรับในประเทศที่ใช้ระบบประมวลกฎหมาย (Civil Law) โดยนำถิ่นที่อยู่มาใช้เป็นเกณฑ์เรื่องเขตอำนาจศาล ในทำนองเดียวกับภูมิลำเนา หรืออาจนำมาใช้เป็นจุดเกาะเกี่ยว ในกรณีที่ไม่มีปรากฏภูมิลำเนาของบุคคล โดยที่ประเทศในระบบประมวลกฎหมาย (Civil Law) ได้ถือหลักเกณฑ์ในเรื่องการกำหนดเขตอำนาจศาล ในการพิจารณาคดีเกี่ยวกับบุคคลและทรัพย์สินว่า โจทก์จะต้องฟ้องคดีต่อศาลที่จำเลยมีภูมิลำเนา (actor sequitur forum rei) แต่ถ้าหากไม่ปรากฏภูมิลำเนาของจำเลยในราชอาณาจักรแล้ว โจทก์ก็อาจฟ้องคดีต่อศาลที่จำเลยมีถิ่นที่อยู่ได้ ยกตัวอย่างเช่น ในประเทศฝรั่งเศส ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งของฝรั่งเศส ค.ศ. 1975 มาตรา 42 ได้กำหนดให้โจทก์ต้องฟ้องคดีต่อศาลแห่งเขตที่จำเลยอยู่อาศัย⁴⁵ ซึ่งศาลที่จำเลยอยู่อาศัยนั้น ในมาตรา 43 ให้ความหมายรวมถึง สถานที่ที่บุคคลธรรมดามีภูมิลำเนา ในกรณีที่ไม่มีภูมิลำเนา ให้หมายถึงถิ่นที่อยู่⁴⁶ สำหรับเหตุผลที่กฎหมายกำหนดให้โจทก์ต้องฟ้องคดีต่อศาลซึ่งจำเลยมีถิ่นอยู่นั้น ดังได้กล่าวในเรื่องการใช้ภูมิลำเนาในฐานะจุดเกาะเกี่ยวแล้วว่า การกำหนดให้โจทก์ต้องฟ้องคดียังสถานที่ซึ่งเป็นที่อยู่จำเลย โดยมีจุดมุ่งหมายจะคุ้มครองประโยชน์ของจำเลย หรือเพื่อความสะดวกของจำเลย โดยสันนิษฐาน

⁴⁵ French Code of Civil Procedure, 1975

Article 42 : The court which has territorial jurisdiction is, except for provision to the contrary, that of the place where the defendant lives.

⁴⁶ Article 43 : The place where the defendant lives means : ... in the case of a natural person, the place where he has domicile, or failing that, his residence.

เอาว่า ภูมิลำเนาเป็นที่อยู่อันสำคัญของบุคคล เมื่อไม่ปรากฏภูมิลำเนาของบุคคล แต่พบว่าบุคคลนั้นมีถิ่นที่อยู่ในรัฐ ก็ถือได้ว่า ถิ่นที่อยู่ซึ่งมีความสำคัญในลำดับรองลงมาจากภูมิลำเนาของบุคคล⁴⁷ เป็นสถานที่ที่สันนิษฐานได้ว่าจำเลยอยู่ ณ ที่นั้น หลักเกณฑ์เช่นนี้เป็นที่ยอมรับโดยทั่วไปในยุโรป ซึ่งนอกจากประเทศฝรั่งเศสแล้ว ประเทศเยอรมัน อิตาลี เบลเยียม เนเธอร์แลนด์ และ ลักเซมเบิร์ก ก็ได้ยอมรับหลักเกณฑ์อันเดียวกันนี้⁴⁸

นอกจากนี้ ประเทศในเอเชีย อย่างเช่น ประเทศญี่ปุ่นก็ยอมรับการใช้ถิ่นที่อยู่ของบุคคลในฐานะจุดเกาะเกี่ยวเช่นกัน กล่าวคือ ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งของญี่ปุ่น การฟ้องคดีให้เสนอกดีต่อศาลแห่งเขตที่จำเลยมีเขตสังกัดศาล (General forum) ซึ่งโดยหลักแล้ว เขตสังกัดศาลของจำเลย ได้แก่ ภูมิลำเนาของบุคคลนั้น แต่ถ้าบุคคลใดมิได้มีภูมิลำเนาอยู่ในประเทศญี่ปุ่น หรือภูมิลำเนาไม่เป็นที่รู้จัก ให้ถือตามถิ่นที่อยู่ของบุคคลนั้นในประเทศญี่ปุ่น⁴⁹

ส่วนประเทศในกลุ่ม Common Law นั้น ในประเทศอังกฤษ ตาม Rule of Supreme Court order 11, r 1 (1) ศาลอังกฤษอาจใช้ดุลพินิจส่งหมายและสำเนาคำฟ้องแก่จำเลยนอกราชอาณาจักร และถือว่าศาลอังกฤษมีเขตอำนาจศาล ถ้าจำเลยเป็นผู้มีถิ่นที่อยู่อันแน่นอน (ordinary residence) ในอังกฤษ⁵⁰ ดังนั้นจึงถือได้ว่า กฎเกณฑ์ข้อนี้ใช้ถิ่นที่อยู่ของบุคคลในฐานะจุดเกาะเกี่ยว เข้าลักษณะ Fora habitationis หรือศาลแห่งถิ่นที่อยู่⁵¹

4. การใช้สถานที่ประกอบกิจการในฐานะจุดเกาะเกี่ยว

ในการกำหนดเขตอำนาจศาลของรัฐ อาจอาศัยเกณฑ์จากการที่บุคคลประกอบกิจการบางอย่างภายในดินแดนของรัฐ กล่าวคือ หากมีการประกอบกิจการใดๆ ภายในรัฐโดย

⁴⁷ กมล สนิทเกษม, *คำอธิบายกฎหมายระหว่างประเทศแผนกคดีบุคคล*, หน้า 130.

⁴⁸ Martha Weser, "Base of Judicial Jurisdiction in the Common Market Countries," pp. 328 - 329.

⁴⁹ Japan Civil Procedural Code, Article 1 and 2 (2).

⁵⁰ RSC. order 11 r 1 (1) (c)

⁵¹ Matin Wolff, *Private International Law*, pp. 68 - 69.

บุคคลหนึ่งบุคคลใด บุคคลที่ประกอบกิจการเช่นว่านั้น ย่อมผูกฟ้องต่อศาลของรัฐเจ้าของดินแดนได้ในเรื่อง หรือคดีเกี่ยวกับการประกอบกิจการนั้น

การกำหนดเขตอำนาจศาลโดยใช้การประกอบกิจการในรัฐมาเป็นเกณฑ์เรื่องเขตอำนาจศาล หากพิจารณาในทางกฎหมายระหว่างประเทศแผนกคดีเมือง การที่บุคคลใดประกอบกิจการอย่างใดอย่างหนึ่งภายในรัฐ ตามหลักกฎหมายในเรื่องเขตอำนาจรัฐเหนือดินแดน รัฐเจ้าของดินแดนย่อมมีอำนาจเหนือการกระทำใดๆ และเหนือบุคคลผู้กระทำการนั้นภายในดินแดนของตน ดังนั้น รัฐเจ้าของดินแดนย่อมมีเขตอำนาจเหนือกิจการต่างๆ ที่ได้ประกอบในดินแดนของตน ยกตัวอย่างเช่น รัฐสามารถออกกฎหมายมาควบคุมการประกอบธุรกิจที่รัฐเห็นว่ามีความสำคัญ หรือรัฐสามารถออกกฎหมายเพื่อควบคุมการเข้ามาประกอบธุรกิจของคนต่างด้าวภายในรัฐ อย่างเช่นในประเทศไทย มีการประกาศใช้ประกาศของคณะปฏิวัติฉบับที่ 281⁵² เพื่อควบคุมการประกอบธุรกิจของคนต่างด้าวในประเทศไทย เป็นต้น ในกรณีที่มีข้อพิพาทเกี่ยวกับการประกอบกิจการใดๆ ภายในรัฐ รัฐเจ้าของดินแดนย่อมมีเขตอำนาจในการตัดสินข้อพิพาทนั้นได้ โดยกำหนดให้ศาลของตนมีเขตอำนาจในการพิจารณาคดีเกี่ยวกับการประกอบธุรกิจนั้นได้ ดังจะเห็นได้จากกรณีที่หลายประเทศได้ยอมรับการประกอบกิจการภายในรัฐมาเป็นเกณฑ์พิจารณาเรื่องเขตอำนาจศาล

การใช้การประกอบกิจการในรัฐ เป็นเกณฑ์เรื่องเขตอำนาจศาลในคดีเกี่ยวกับบุคคล (Action in Personam) เป็นที่นิยมใช้ในประเทศในกลุ่ม Common Law โดยใช้เป็นเกณฑ์เรื่องเขตอำนาจศาลเกี่ยวกับห้างหุ้นส่วน หรือบริษัทจำกัด ที่ได้ประกอบกิจการในรัฐ โดยมีมูลฐานจากหลักการเบื้องต้นที่ว่าบุคคลใดก็ตามซึ่งได้รับหมายศาล และอาจถูกบังคับให้ปฏิบัติตามคำพิพากษาได้ ล้วนถือเป็นบุคคลที่อยู่ภายในเขตอำนาจของศาลอังกฤษ⁵³ ทั้งนี้ การที่จำเลยเข้ามาประกอบธุรกิจในราชอาณาจักรหรือในรัฐ ถือได้ว่าเป็นการแสดงถึงการเข้ามาปรากฏตัวอยู่ในราชอาณาจักรหรือในรัฐ และอาจถูกบังคับให้ปฏิบัติตามคำพิพากษาของอังกฤษได้

⁵² ลงวันที่ 24 พฤศจิกายน พ.ศ. 2515.

⁵³ John Russell & Co., Ltd. v. Cayzer & Co., Ltd. (1916) 2Ae 198 at 302 HL. อ้างถึงใน พรชัย วิวัฒน์ภทฤต. “เปรียบเทียบหลักกฎหมายขัดกันของอังกฤษกับไทยฯ.” หน้า 861.

ในประเทศอังกฤษ กรณีที่จำเลยเป็นห้างหุ้นส่วน ซึ่งประกอบการค้าภายในราชอาณาจักร ศาลอังกฤษอ้างเขตอำนาจศาลเมื่อสามารถส่งหมายถึงตัวบุคคลผู้เป็นหุ้นส่วนคนใดคนหนึ่ง หรือส่งหมายถึงตัวบุคคลผู้ควบคุมดูแลกิจการของห้างฯ ณ สถานประกอบการซึ่งตั้งอยู่ภายในราชอาณาจักร⁵⁴

กรณีจำเลยเป็นบริษัทจำกัด ถ้าจำเลยเป็นบริษัทที่จดทะเบียนในอังกฤษ ถือได้ว่าบริษัทนั้นได้ปรากฏตัวในราชอาณาจักร การส่งหมายจะส่งไปที่สำนักทำการ ตามที่จดแจ้งไว้ในทะเบียนบริษัท⁵⁵

กรณีจำเลยเป็นบริษัทที่จดทะเบียนก่อตั้งขึ้นตามกฎหมายต่างประเทศ ถ้าบริษัทนั้นเข้ามาประกอบธุรกิจ หรือมีสำนักทำการในอังกฤษ อาจถูกฟ้องคดีต่อศาลอังกฤษได้⁵⁶

สำหรับประเทศสหรัฐอเมริกา หลักเกณฑ์เรื่องเขตอำนาจศาลในคดีเหนือบุคคล (Jurisdiction in Personam) วางอยู่บนหลักการพื้นฐานเดียวกับกฎหมายอังกฤษ ก็คือ จำเลยเข้ามาปรากฏตัวอยู่ในรัฐ กรณีที่จำเลยประกอบธุรกิจในรัฐ ถือว่าเท่ากับเป็นการปรากฏตัวของจำเลยในราชอาณาจักร และรัฐจะบังคับกับบุคคลนั้นได้ หากบุคคลธรรมดาประกอบธุรกิจอย่างใดอย่างหนึ่งในสหรัฐอเมริกา ซึ่งมูลคดีเกี่ยวข้องกับรัฐใดรัฐหนึ่ง จากการประกอบธุรกิจนั้น⁵⁷ อาจถูกฟ้องคดีในสหรัฐอเมริกาได้

ศูนย์วิทยทรัพยากร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

⁵⁴ P.M. North and J.J. Fawcett, Cheshire and North's Private International Law, pp. 184 - 185.

⁵⁵ Companies Act, 1985, Section 725 (1).

⁵⁶ Companies Act, 1985, ss 744, 691 ดู พรชัย วิวัฒน์ภัทรกุล “เปรียบเทียบหลักกฎหมายขัดกันของอังกฤษกับไทย,” หน้า 862.

⁵⁷ H. Goodrich, Goodrich's Conflict of Laws, p. 207.

ในคดี Henry L. Doherty & Co. v. Goodman ศาลอ้างอำนาจศาลเหนือจำเลยโดยอาศัยการเข้ามาประกอบธุรกิจ ในราชอาณาจักรของจำเลยโดยมูลคดีเป็นเรื่องเกี่ยวกับการประกอบธุรกิจนั้น⁵⁸

ในสหรัฐอเมริกา บริษัทซึ่งก่อตั้งขึ้นตามกฎหมายของรัฐใดรัฐหนึ่งของสหรัฐอเมริกา สามารถฟ้องบริษัทนั้นเป็นจำเลย ณ ศาลของรัฐนั้น และให้ส่งหมายไปยังสำนักงานแห่งใหญ่ (Head Office) ของบริษัทนั้น⁵⁹

ในกรณีบริษัทต่างชาตินี้เข้ามาประกอบธุรกิจในสหรัฐอเมริกา อาจถูกฟ้อง ณ ศาลของรัฐ ซึ่งบริษัทได้ประกอบธุรกิจนั้น แต่มีข้อสังเกตว่า เขตอำนาจศาลในกรณีนี้ไม่จำกัดอยู่เฉพาะคดีเกี่ยวกับการประกอบธุรกิจเท่านั้น และในปัจจุบันยังไม่มีข้อจำกัดที่แน่นอน⁶⁰

สำหรับประเทศในเอเชีย อย่างเช่น ญี่ปุ่นและสิงคโปร์ก็ยอมรับการใช้สถานที่ประกอบกิจการในฐานะจุดเกาะเกี่ยวเช่นกัน กล่าวคือ ตามบทบัญญัติของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งของญี่ปุ่น การฟ้องคดีโดยทั่วไปต้องเสนอคำฟ้องต่อศาลแห่งเขตที่จำเลยมีเขตสังกัดศาล ตามบทบัญญัติมาตรา 1 ในกรณีที่จำเลยเป็นนิติบุคคล ถ้าจำเลยมีสถานที่ประกอบกิจการแห่งใหญ่ในประเทศญี่ปุ่น ก็ถือว่า สถานที่ประกอบกิจการแห่งใหญ่นั้นเป็นเขตสังกัดศาลตามบทบัญญัติมาตรา 4 (1) ซึ่งหมายความว่า ศาลของประเทศญี่ปุ่นมีเขตอำนาจพิจารณาคดีกับจำเลยได้⁶¹

ในกรณีสิงคโปร์ กฎหมายของสิงคโปร์ก็ยอมรับเช่นกันว่า ถ้าจำเลยมีสถานประกอบธุรกิจในสิงคโปร์ ศาลของสิงคโปร์มีเขตอำนาจ กล่าวคือ ทั้งใน The Subordinate Courts Act, 1970 และใน The Supreme Court of Judicature Act, 1969 ต่างก็ถือว่า ถ้าจำเลยมีสถาน

⁵⁸ Henry L. Doherty & Co. v. Goodman, 294 US. 623, 55 S.Ct. 553 (1935)

อ้างถึงใน Eherenzweig. *A treatise on the conflict of laws*, p. 95.

⁵⁹ H. Goodrich, *Goodrich's Conflict of Laws*, p. 207.

⁶⁰ H. Goodrich, *Goodrich's Conflict of Laws*, p. 207.

⁶¹ Japan Civil Procedural Code, Article 1 and 4 (1).

ประกอบธุรกิจในประเทศสิงคโปร์ ศาล District Court⁶² และศาล High Court⁶³ มีอำนาจพิจารณาตัดสินแล้วแต่กรณี

5). การใช้การปรากฏตัวในราชอาณาจักรในฐานะจุดเกาะเกี่ยว

ตามหลักเกณฑ์ของกฎหมายระหว่างประเทศในเรื่องเขตอำนาจรัฐเหนือดินแดนได้ยอมรับว่ารัฐอธิปไตยทั้งหลายสามารถใช้เขตอำนาจของตนเหนือบุคคลทุกคนที่อยู่ภายในดินแดนของรัฐ ดังนั้น บุคคลใดก็ตามที่อยู่ภายในดินแดนของรัฐล้วนแต่ต้องตกอยู่ภายใต้เขตอำนาจรัฐของรัฐเจ้าของดินแดนทั้งสิ้น ในการนี้รัฐสามารถกำหนดให้ศาลของตนมีเขตอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีเหนือคนที่อยู่ภายในดินแดนของตนได้ และการที่บุคคลปรากฏตัวอยู่ในรัฐ ผลที่ตามมาคือ หากจะต้องบังคับคดีแล้ว รัฐก็สามารถจะบังคับคดีต่อบุคคลที่อยู่ภายในรัฐได้โดยง่าย

จากเหตุผลดังกล่าว หลายประเทศ จึงกำหนดให้ศาลของตนมีเขตอำนาจในการพิจารณาตัดสินเมื่อบุคคลผู้เป็นคู่ความปรากฏตัวอยู่ในดินแดนของรัฐ ดังจะเห็นได้จากกฎหมายภายในของหลายประเทศ ดังต่อไปนี้

การใช้การปรากฏตัวในราชอาณาจักรเป็นเกณฑ์ในการกำหนดเขตอำนาจศาล นับเป็นหลักเกณฑ์ในการกำหนดเขตอำนาจศาลที่สำคัญ ที่ใช้กันในกลุ่มประเทศแองโกล-อเมริกา โดยมีรากฐานมาจากหลักดั้งเดิมตามกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งของอังกฤษ กล่าวคือ มูลฐาน

⁶² The Subordinate Courts Act, 1970. Article 19

(2) Subject to the provisions of this Act . . . , a District Court shall have jurisdiction to try all civil proceeding where . . .

(b) the defendant or one of several defendants... has his place of business... in Singapore;

⁶³ The Supreme Court of Judicature Act, 1969. Article 16

(1) the High Court shall have Jurisdiction to try all civil proceedings where...

(b) the defendant or one of several defendants... has his place of business... in Singapore;

แห่งการอ้างเขตอำนาจของศาลอังกฤษในคดีเกี่ยวกับหนี้เนื้อบุคคล (Action in Personam) มีหลักการเบื้องต้นว่า บุคคลใดก็ตามซึ่งได้รับหมายศาล และอาจถูกบังคับให้ปฏิบัติตามคำพิพากษาได้ ล้วนถือเป็นบุคคลที่อยู่ภายใต้เขตอำนาจของศาลอังกฤษทั้งสิ้น⁶⁴ ซึ่งจากหลักการดังกล่าวทำให้เกิดกฎเกณฑ์ว่า การดำเนินคดีเกี่ยวกับหนี้เนื้อบุคคลจะกระทำต่อจำเลยได้ เมื่อเขาได้รับหมายศาลในขณะที่เขาอยู่ในประเทศอังกฤษ⁶⁵ กฎเกณฑ์ข้อนี้ อาศัยเพียงเหตุที่จำเลยปรากฏตัวอยู่ในอังกฤษ⁶⁶ โดยไม่สนใจว่า จำเลยจะมีถิ่นที่อยู่เป็นปกติวิสัยภายในอังกฤษหรือไม่ หรือกล่าวได้ว่ากฎเกณฑ์ข้อนี้ได้ใช้การปรากฏตัวของจำเลยในราชอาณาจักรเป็นจุดเกาะเกี่ยว เพียงแต่มีเงื่อนไขว่า โจทก์จะต้องนำส่งหมายให้ถึงตัวจำเลย ในขณะที่อยู่ในราชอาณาจักร และเมื่อจำเลยได้รับหมายศาลในขณะที่เขาอยู่ในราชอาณาจักรแล้ว จะมีผลเป็นการยืนยันอำนาจของศาลเหนือตัวจำเลย ซึ่งแม้ภายหลังจากนั้นจำเลยจะออกไปจากราชาอาณาจักร ศาลอังกฤษยังคงมีอำนาจพิจารณาคดีต่อไป⁶⁷ แต่ถ้าหากจำเลยสามารถหลบหนีจากการส่งหมายถึงตัว เช่น จำเลยหลบหนีออกไปนอกประเทศโดยที่โจทก์ไม่สามารถส่งหมายถึงตัวจำเลยในขณะที่อยู่ในอังกฤษได้ ก็เป็นอันว่าศาลไม่อาจอ้างเขตอำนาจศาลเหนือตัวจำเลยได้⁶⁸

ถ้าจำเลยเป็นนิติบุคคล อย่างเช่น บริษัทจำกัด ก็เป็นการยากที่จะบอกว่านิติบุคคลนั้นได้ปรากฏตัวอยู่ในอังกฤษหรือไม่ อย่างไรก็ตาม กฎหมายอังกฤษถือว่า นิติบุคคลได้ปรากฏตัวอยู่

⁶⁴ John Russell & Co.,Ltd. v. Cayzer, Irvine & Co.,Ltd. (1916) 2 AC. 298 at 302, HL. อ้างถึงใน P.M. North & J.J. Fawcett, Cheshire and North's Private International Law. 12th. Ed., p. 183. และพรชัย วิวัฒน์ภัทรกุล "เปรียบเทียบหลักกฎหมายขัดกันของอังกฤษกับไทย ว่าด้วยเขตอำนาจศาลในการรับพิจารณาคดีแพ่ง," นิติศาสตร์ ปีที่ 24 ฉ. 4 น. 861.

⁶⁵ Cheshire and North's Private International Law, p. 183.

⁶⁶ P.M. North and J.J. Fawcett, Private International Law, p.183.

⁶⁷ Razelos v Razolos (No. 2) [1970] 1 All ER 386 n. (1970) 1 WLR 392 quoted Cheshire and North's Private International Law, p. 183.

⁶⁸ Cheshire and North's Private International Law, p. 183. อ้างถึงใน พรชัย วิวัฒน์ภัทรกุล "เปรียบเทียบหลักกฎหมายขัดกันของอังกฤษ กับไทยฯ," หน้า 861.

ที่อังกฤษ ถ้านิติบุคคลได้ก่อตั้งขึ้น (incorporated) ที่อังกฤษภายใต้กฎหมายอังกฤษ⁶⁹ หรือได้ประกอบกิจการ (carry on business) ในอังกฤษ⁷⁰ (ในกรณีของนิติบุคคลที่ก่อตั้งขึ้นภายใต้กฎหมายต่างประเทศ)

ถ้าจำเลยเป็นห้างหุ้นส่วน (partnership) ศาลอังกฤษมีเขตอำนาจ ถ้าห้างหุ้นส่วนนั้นประกอบธุรกิจในอังกฤษ โดยไม่จำเป็นว่าผู้เป็นหุ้นส่วนจะอยู่ หรือไม่อยู่ในอังกฤษขณะฟ้อง⁷¹

สำหรับสหรัฐอเมริกา ซึ่งได้รับอิทธิพลจากกฎหมายคอมมอนลอว์ ของอังกฤษ ก็ได้ใช้การปรากฏตัวในราชอาณาจักรเป็นจุดเกาะเกี่ยวเช่นกัน ซึ่งถือหลักว่า บุคคลที่ได้รับหมายในขณะที่ปรากฏตัวอยู่ในรัฐใดรัฐหนึ่งของสหรัฐอเมริกาคืออยู่ภายใต้อำนาจศาลของรัฐนั้น⁷²

เมื่อบุคคลได้รับหมายศาลในขณะที่ปรากฏตัวอยู่ในรัฐใดรัฐหนึ่งของสหรัฐอเมริกา และภายหลังได้เดินทางออกนอกประเทศ ไม่ทำให้อำนาจของศาลหมดไป⁷³

ถ้าจำเลยเป็นห้างหุ้นส่วน จะใช้เกณฑ์เรื่องการประกอบธุรกิจในสหรัฐ⁷⁴ ถ้าจำเลยเป็นนิติบุคคลที่ก่อตั้งขึ้นตามกฎหมายภายใน (Domestic Corporations) คือเกณฑ์เรื่องสถานที่จดทะเบียน⁷⁵ (incorporated) ถ้าจำเลยเป็นนิติบุคคลที่ก่อตั้งภายใต้กฎหมายต่างประเทศ (Foreign Corporation) คือเกณฑ์เรื่องความยินยอม (consent) ถ้าไม่ปรากฏความยินยอม จะใช้เกณฑ์เรื่องการประกอบธุรกิจในรัฐ⁷⁶

⁶⁹ Company Act, 1985 Section 725 (1).

⁷⁰ Company Act, 1985 Section 744, 691.

⁷¹ Matin Wolff, *Private International Law*, p. 66 ดูเรื่องการใช้สถานที่ประกอบธุรกิจในฐานะจุดเกาะเกี่ยว Supra.

⁷² E. F. Scole and P. Hay, *Conflict of Laws*, (St. Paul, Minn. : West Publishing Co.) 1984, pp. 263 - 268.

⁷³ Ibid. pp. 263-268.

⁷⁴ ดูเรื่องการใช้สถานที่ประกอบธุรกิจในฐานะจุดเกาะเกี่ยว หน้า 67.

⁷⁵ H. Goodrich, *Goodrich's Conflict of Law*, pp. 208 - 209.

⁷⁶ Ibid. pp. 208-209.

การใช้การปรากฏตัว ในราชอาณาจักรในฐานะจุดเกาะเกี่ยว ตามแนวของประเทศ Common Law นี้ ถ้าพิจารณาแล้วจะเห็นได้ว่าเป็นการกำหนดเกณฑ์เรื่องเขตอำนาจศาลโดยถือหลักเรื่องเขตอำนาจรัฐเหนือดินแดน กล่าวคือ การที่บุคคลปรากฏตัวอยู่ในรัฐเขาจะต้องตกอยู่ภายใต้อำนาจของรัฐ และก็ต้องตกอยู่ภายใต้เขตอำนาจศาลของรัฐด้วย ซึ่งตามหลักกฎหมายระหว่างประเทศ ในเรื่องเขตอำนาจรัฐเหนือดินแดนได้ยอมรับว่า รัฐอธิปไตยสามารถใช้เขตอำนาจเหนือบุคคลทุกคนที่อยู่ภายในดินแดนของรัฐได้

อย่างไรก็ดี การกำหนดเขตอำนาจศาลโดยใช้การปรากฏตัวในราชอาณาจักรในฐานะจุดเกาะเกี่ยวตามแนวของประเทศ Common Law นี้ บางครั้งมีความเกี่ยวพันระหว่างจำเลยกับศาล อาจอยู่ในระดับที่อ่อน อย่างเช่น บุคคลเดินทางผ่านเข้าไปในอังกฤษเป็นการชั่วคราว ถ้าได้รับหมายขณะอยู่ในประเทศอังกฤษ เช่นระหว่างรอปเปลี่ยนเที่ยวบิน ณ สนามบิน ก็ถือว่าตกอยู่ในเขตอำนาจศาลอังกฤษแล้ว⁷⁷ และศาลอังกฤษก็มีอำนาจพิจารณาคดี ถึงแม้ว่ามูลความของคดีจะไม่เกี่ยวข้องใดๆ กับอังกฤษเลยและโจทก์ก็มีไซ้คนอังกฤษ ตัวอย่างเช่น ในคดี *Maharanees of Baroda v. Wildstein* [(1972) 2 QB 283 (CA)] *Maharanees of Baroda* ได้รับภาพจากจากผู้ขายงานศิลปะ ชื่อ *Wildenstein* ณ ประเทศฝรั่งเศส โดยอ้างว่าเป็นงานศิลปะของศิลปินชาวฝรั่งเศสท่านหนึ่ง ในกรณีนี้ วัตถุตกอยู่ภายใต้บังคับกฎหมายฝรั่งเศส หลังจากที่ได้มีการตรวจสอบในภายหลังพบว่า ภาพเขียนดังกล่าวมิได้เป็นงานของศิลปินชาวฝรั่งเศสตามที่กล่าวอ้าง แต่เป็นงานของลูกศิษย์ของเขากคนหนึ่ง *Maharanees* ได้ฟ้องคดีต่อศาลอังกฤษโดยอาศัยโอกาสที่ *Wildenstein* พักอยู่ในอังกฤษซึ่งเป็นช่วงระยะเวลาที่สั้นมาก และส่งหมายให้แก่ *Wildenstein* ในขณะที่เขาอยู่ ณ สถานที่พักแห่งหนึ่งของ *Ascot* กคดีนี้ ศาลยื่นยันเขตอำนาจศาล⁷⁸ ศาสตราจารย์ *Martin Wolff* ได้กล่าวว่า if an Irishman flying from Dublin to Amsterdam stops at Croydon for ten minutes he may there be served with a writ and English jurisdiction would thereby be established... It makes no difference finally, whether the facts of the case have any relation to English or not⁷⁹

⁷⁷ *Colt Industries Inc. v. Sarlie* (1966) 1 All ER 673 (1966) 1 WLR 440. quoted in P.M. North and J.J. Fawcett, *Cheshire and North's Private International Law*, p. 184.

⁷⁸ F. Vischer, "General Course on Private International Law," p. 215.

⁷⁹ *Martin Wolff, Private International Law*, p.65.

กรณีเช่นนี้ในทางกฎหมายระหว่างประเทศแผนกคดีเมือง ตามหลักเรื่องเขตอำนาจ รัฐเหนือดินแดน รัฐยอมใช้เขตอำนาจเหนือบุคคลก็ตามที่อยู่ภายในดินแดนของรัฐได้ แม้ว่าจะเป็นเพียงการเข้ามาในดินแดนเพียงช่วงระยะเวลาอันสั้นก็ตาม⁸⁰ แต่อย่างไรก็ตาม หลักเกณฑ์ข้อนี้ของอังกฤษถูกวิพากษ์วิจารณ์มากว่าเป็นการใช้เขตอำนาจที่กว้างขวางมาก⁸¹ เพราะไม่ปรากฏว่ามีความเกี่ยวพันที่ใกล้ชิดอย่างเพียงพอ (no substantial connection) ระหว่างประเทศอังกฤษและจำเลย โดยเฉพาะอย่างยิ่งมูลความแห่งคดี (cause of action) ไม่ได้มีความเกี่ยวพันใดกับประเทศอังกฤษเลย หลักเกณฑ์ของอังกฤษข้อนี้แตกต่างจากหลักเกณฑ์เรื่องเขตอำนาจโดยทั่วไปของรัฐต่าง ๆ (Exorbitant Jurisdiction) และเป็นประโยชน์แก่ฝ่ายโจทก์มาก แต่อาจไม่เป็นธรรมแก่จำเลยเท่าใดนัก⁸² ดังนั้น การอ้างเขตอำนาจศาลโดยอาศัยเกณฑ์จากการที่จำเลยผ่านเข้าไปในอังกฤษเป็นเวลาสั้น ๆ (temporary presence) ของประเทศในกลุ่ม Common Law จึงไม่ได้รับการยอมรับจากประเทศอื่น กล่าวคือ

ถ้ามาดูหลักเกณฑ์ของอนุสัญญาบริสเซลส์ ค.ศ. 1968 และอนุสัญญาลูกาโน ค.ศ. 1988 จะพบว่าอนุสัญญาทั้งสองฉบับปฏิเสธหลักเกณฑ์ การใช้การส่งหมายแก่จำเลย ในขณะที่เขาอยู่เพียงชั่วคราว (temporary presence) ในสหราชอาณาจักร ซึ่งแสดงว่าอนุสัญญาทั้งสองฉบับไม่ยอมรับหลักเกณฑ์ดังกล่าว

Brussels Convention 1968 Art. 3 บัญญัติว่า

“ Person domiciled in a Contracting State may be sued... title ”

In particular the following provision shall not be applicable as against them :

(a) the document instituting to proceedings having been served on the defendant during his temporary presence in the United Kingdom ; or ... ”⁸³ และใน Lugano Convention 1968 ก็บัญญัติไว้ในทำนองเดียวกัน⁸⁴

⁸⁰ F.A. Mann, “Doctrines of Jurisdiction in International Law,” *Studies in International Law* (Oxford : Clarendon Press, 1973), p. 64.

⁸¹ Ibid, p. 64.

⁸² F. Vischer, “General Course on Private International Law,” p. 215.

⁸³ *International Legal Materials*, Vol XXXIX No. 6 (November: 1990).

⁸⁴ *International Legal Materials*, Vol XXXIV No. 3. (May : 1989).

แต่อย่างไรก็ตาม ถ้ามาพิจารณาหลักเกณฑ์ในการพิจารณาคดีแพ่งและพาณิชย์ของ อังกฤษ ในอังกฤษมีหลัก *forum non convenien* ซึ่งให้อำนาจผู้พิพากษาปฏิเสธคดีที่ถูกลำเสนอ ขึ้นสู่ศาลแล้ว ศาลเห็นว่าศาลอื่นที่เหมาะสมกว่าที่จะทำการพิจารณาคดีและใกล้ชิดกับมูลคดีมากกว่า หลักการข้อนี้ได้รับการยอมรับในหมู่ประเทศคอมมอนลอว์ เช่น อังกฤษ สหรัฐอเมริกา แคนาดา และออสเตรเลีย⁸⁵ หลักข้อนี้มีที่มาย้อนไปถึงคริสตวรรษที่ 17 ในกฎหมายสก๊อต (Scottish Law) ปรากฏหลักที่ว่า *forum non competens* และต่อมาก็ได้มีการนำหลักนี้มาใช้ทั่วไปในประเทศ Common Law และเรียกใหม่ว่า *forum non convenien* ซึ่งหลักหรือทฤษฎี อันนี้ ศาลสามารถนำมาใช้แก้ไขปัญหา จากการที่คดีไม่มีความเกี่ยวพันใกล้ชิดกับอังกฤษได้ โดยการปฏิเสธไม่ทำการพิจารณาคดี (a stay of Proceeding)

หลัก *forum non convenien* นี้จะถูกนำมาใช้ เมื่อเกิดเขตอำนาจซ้อนกัน (concurrency of jurisdiction) ใน Restatement Second on Conflict of Laws ของสหรัฐอเมริกา ข้อ 84 ได้ ยืนยันเงื่อนไขข้อนี้ว่า : " A state will not exercise jurisdiction if it is a seriously inconvenient forum for the trial of the action provide that a more appropriate forum is available to plaintiff. " ดังนั้น จึงต้องปรากฏว่ามีศาลของประเทศอื่นที่มีเขตอำนาจในการพิจารณาคดีนี้ได้เช่นกัน

หลัก *forum non convenien* จึงเป็นเครื่องมือของศาล ในการพิจารณาปัญหาในการ ใช้อำนาจของตนว่าเหมาะสมแก่กรณีหรือไม่ นอกจากนี้ การใช้หลัก *forum non conveniens* เท่ากับเป็นการให้ดุลยพินิจแก่ศาลในการหลีกเลี่ยงกรณี *improper fora* และยังแก้ปัญหาคดี *forum shopping** ได้อีกด้วย โดยการปฏิเสธไม่ทำการพิจารณาคดี

⁸⁵ F. Vischer, "General Course on Private International Law," p. 125.

* *forum shopping* ได้แก่ การเลือกศาลที่จะทำการพิจารณาโดยฝ่ายโจทก์ตามแต่ ประโยชน์ของตน จะเกิดขึ้นได้ในกรณีที่ศาลหลายศาล (หรือศาลของหลายประเทศ) เข้าข่ายมี เขตอำนาจที่จะทำการพิจารณาคดีได้ ทั้งนี้ โจทก์ย่อมเลือกเสนอคดีต่อศาลที่เขาคิดว่าคำพิพากษา ของศาลจะทำให้ฝ่ายตนได้ประโยชน์มากที่สุด อาจก่อให้เกิดความไม่เป็นธรรม และความเสียหาย กับจำเลยได้

6. การใช้สถานที่มูลคดีเกิดในฐานะจุดเกาะเกี่ยว

การใช้สถานที่มูลคดีเกิดในฐานะจุดเกาะเกี่ยว เป็นการกำหนดเขตอำนาจทางศาล โดยอาศัยการที่มูลคดีเกิดในราชอาณาจักร หรือดินแดน (territory) ของรัฐเป็นเกณฑ์ในการพิจารณาเขตอำนาจศาล และใช้สถานที่มูลคดีเกิดในฐานะจุดเกาะเกี่ยว คำว่า “สถานที่มูลคดีเกิด” หมายถึง สถานที่ที่เหตุแห่งการฟ้องร้องเกิดขึ้น เช่นในคดีเกี่ยวกับสัญญา สถานที่มูลคดีเกิด ได้แก่ สถานที่ทำสัญญา (loci contracts) สถานที่เกิดสัญญา หรือสถานที่ปฏิบัติตามสัญญา (loci solutionis) สถานที่ที่มีการกระทำเกิดขึ้น (loci actus) หรือสถานที่ละเมิดได้ถูกกระทำขึ้น หรือสถานที่ความเสียหายได้เกิดขึ้น

ถ้าพิจารณาในทางกฎหมายระหว่างประเทศแผนกคดีเมือง การที่รัฐได้อาศัยเหตุที่มูลคดีได้เกิดขึ้นในดินแดนของรัฐมาเป็นเกณฑ์ในการพิจารณาเรื่องเขตอำนาจศาลตามหลักกฎหมายระหว่างประเทศในเรื่องเขตอำนาจรัฐนั้น รัฐย่อมมีเขตอำนาจรัฐเหนือดินแดนของตน ซึ่งหมายความว่าทุกสิ่งทุกอย่างไม่ว่าจะเป็นคน ทรัพย์สิน เหตุการณ์ หรือการกระทำใดๆ ก็ตามภายในดินแดน (Territory) ของรัฐ ย่อมตกอยู่ภายใต้เขตอำนาจรัฐเหนือดินแดนของรัฐ (Territorial Jurisdiction) ของรัฐทั้งสิ้น^{๕๖} เมื่อมูลคดีได้เกิดขึ้นในดินแดนของรัฐใดรัฐนั้น ก็ย่อมสามารถอ้างได้ว่า คดีนั้นตกอยู่ภายใต้อำนาจในทางตุลาการของตน และรัฐนั้นก็ย่อมสามารถกำหนดให้ศาลภายในของตนมีอำนาจพิจารณาคดีที่มูลคดีเกิดขึ้นในที่นั้นได้ เช่น ละเมิดได้เกิดในสถานที่แห่งใดแห่งหนึ่งในดินแดน (Territory) ของรัฐ รัฐเจ้าของดินแดนก็สามารถกำหนดให้ศาลแห่งสถานที่มูลคดี (ในที่นี้คือละเมิด) เกิดเป็นศาลที่มีอำนาจพิจารณาคดีนั้นได้ และจะสังเกตได้ว่าการกำหนดเขตอำนาจศาลโดยใช้สถานที่มูลคดีเกิดในฐานะจุดเกาะเกี่ยวนี้ สถานที่มูลคดีเกิดจะต้องตั้งอยู่ภายในดินแดนของรัฐทั้งสิ้น ถ้าสถานที่มูลคดีเกิดขึ้นอยู่นอกดินแดนของรัฐแล้ว รัฐจะถือว่าตนมีเขตอำนาจเหนือคดีที่มูลคดีเกิดนอกดินแดนของตนไม่ได้ ยกตัวอย่างเช่น ในมูลคดีเรื่องละเมิด สถานที่ละเมิดได้เกิดขึ้นจะต้องตั้งอยู่ในดินแดนของรัฐ ทั้งนี้อาจเป็นกรณีที่ละเมิดได้ถูกกระทำขึ้นภายในรัฐ หรือความเสียหายได้เกิดขึ้นภายในรัฐ อาทิ มีการกระทำนอกดินแดนของรัฐ เช่น มีการทำน้ำมันรั่วในบริเวณทะเลหลวง แล้วเกิดความเสียหายในเขตทะเลอาณาเขตของรัฐชายฝั่ง หากมี

^{๕๖} อนุบทที่ 2 เรื่องอำนาจรัฐเหนือดินแดน หน้า 13.

การดำเนินคดีแพ่ง ย่อมถือได้ว่า เหตุแห่งการฟ้องร้องได้เกิดขึ้นภายในดินแดนของรัฐที่ความเสียหายได้เกิดขึ้น หรือในมุลคดีเกี่ยวกับสัญญา สถานที่ผิดสัญญา หรือสถานที่ที่มีการปฏิบัติตามสัญญาจะต้องตั้งอยู่ในดินแดนของรัฐ เป็นต้น ทั้งนี้ เป็นเพราะว่า ถ้ามุลคดีเกิดขึ้นนอกดินแดนของรัฐแล้ว ก็ไม่ตกอยู่ภายใต้เขตอำนาจของรัฐ รัฐจะมีเขตอำนาจเหนือมุลคดีที่เกิดขึ้นในดินแดนของตนเท่านั้น การใช้สถานที่ที่มุลคดีเกิดขึ้นในฐานะจุดเกาะเกี่ยวจึงเกี่ยวข้องพันกับการใช้เขตอำนาจรัฐเหนือดินแดน

เหตุใดมุลคดีจึงเป็นจุดเกาะเกี่ยวที่ใกล้ชิดในคดีแพ่ง คำว่า มุลคดีนั้น มีความหมายกว้างขวาง เช่น สถานที่เจ้ามรดกถึงแก่ความตาย สถานที่การละเมิดได้เกิดขึ้น สถานที่ที่ปฏิบัติตามสัญญาได้เกิดขึ้น ล้วนแล้วแต่เป็นเรื่องของมุลคดีทั้งสิ้น ในหลักเกณฑ์ว่าด้วยการขัดกันแห่งกฎหมาย สถานที่ละเมิดได้เกิดขึ้นถือได้ว่าเป็นจุดเกาะเกี่ยวที่ใกล้ชิดที่สุด ที่ทำให้กฎหมายของประเทศนั้นมีผลบังคับใช้ในเรื่องละเมิด ส่วนในเรื่องเขตอำนาจศาล มุลคดีเกิดขึ้นที่ใด ศาล ณ ที่นั้นย่อมมีความใกล้ชิดกับสถานที่เกิดเหตุ ทำให้ง่ายต่อการพิสูจน์พยานหลักฐาน หลักการข้อนี้ได้เป็นที่ยอมรับกันอย่างกว้างขวาง ไม่ว่าจะเป็น กฎหมายภายในของประเทศใด ซึ่งจะได้กล่าวถึงในอันดับต่อไป

สำหรับปัญหาว่ากฎหมายต่างประเทศ หรืออนุสัญญาระหว่างประเทศที่ว่าด้วยเรื่องเขตอำนาจศาลได้ยอมรับหลักเกณฑ์การใช้สถานที่ที่มุลคดีเกิดในฐานะจุดเกาะเกี่ยวอย่างไรบ้าง⁸⁷ เนื่องจากคำว่า “ มุลคดี ” นั้นมีความหมายกว้าง ซึ่งอาจหมายถึง มุลคดีเกิดจากสัญญา ละเมิด หรือเหตุอื่น ซึ่งทำให้การศึกษาส่วนนี้ ควรจะต้องแยกพิจารณาเป็นเรื่องๆ ไป ดังนั้นจะทำการศึกษาในประเด็นต่อไปนี้

- 1). สัญญา
- 2). ละเมิด

1). สัญญา

มุลคดีที่อาจเกิดขึ้นในกรณีของสัญญานั้น ได้แก่ เหตุจากการทำสัญญา เหตุจากการผิดสัญญา เหตุจากการปฏิบัติตามสัญญา ซึ่งสัญญาฉบับเดียวกันอาจมีมุลคดีเกิดขึ้น

⁸⁷ สำหรับกฎหมายไทย ดูบทที่ 4 หัวข้อ 4.2 บทบัญญัติมาตรา 4 หน้า 149-151.

ในหลายที่ได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในคดีที่มีองค์ประกอบพัวพันกับต่างประเทศซึ่งมีการทำสัญญา ณ ประเทศหนึ่ง การปฏิบัติตามสัญญา ณ อีกประเทศหนึ่ง หรือการปฏิบัติตามสัญญาทำในหลายประเทศ ทำให้คดีมีมูลคดีเกิดขึ้นในหลายสถานที่ หรือหลายประเทศ และมีผลต่อการกำหนดเขตอำนาจศาล กล่าวคือ เกิดปัญหาว่าจะใช้สถานที่แห่งใดเป็นจุดเกาะเกี่ยว หรือเกณฑ์ในการกำหนดเขตอำนาจศาล ตามปัญหานี้สามารถพิจารณาได้เป็น

ก. การใช้สถานที่ทำสัญญาในฐานะจุดเกาะเกี่ยว (*forum loci celebrationis*)

ข. การใช้สถานที่ปฏิบัติตามสัญญาในฐานะจุดเกาะเกี่ยว (*forum loci solutionis*)

การใช้สถานที่ทำสัญญาในฐานะจุดเกาะเกี่ยว การกำหนดเขตอำนาจศาลในกรณีนี้คือเอาสถานที่ทำสัญญาเป็นจุดเกาะเกี่ยวที่ใกล้ชิด และการกำหนดเขตอำนาจศาล ในกรณีนี้ สัญญาต้องทำขึ้นในราชอาณาจักร และการกำหนดเขตอำนาจศาลในกรณีนี้ ถือได้ว่าตรงกับหลักศาลแห่งสถานที่ทำสัญญา (*forum loci celebrationis*) เป็นศาลที่มีอำนาจพิจารณา⁸⁸

การใช้สถานที่ปฏิบัติตามสัญญาในฐานะจุดเกาะเกี่ยว เป็นการกำหนดเขตอำนาจศาล โดยใช้สถานที่ปฏิบัติตามสัญญาเป็นจุดเกาะเกี่ยวที่ใกล้ชิด และการกำหนดเขตอำนาจศาล ในกรณีนี้ การผิดสัญญาต้องเกิดขึ้นในราชอาณาจักร สถานที่ทำผิดสัญญาโดยทั่วไปแล้วหมายถึง สถานที่อันเป็นที่ปฏิบัติตามสัญญา หรือควรเป็นที่ปฏิบัติตามสัญญา⁸⁹ และการกำหนดเขตอำนาจศาลในกรณีนี้ตรงกับหลักศาลแห่งสถานที่ปฏิบัติตามสัญญา (*forum solutionis*) เป็นศาลที่มีอำนาจในการพิจารณา⁹⁰

การกำหนดเขตอำนาจศาลโดยอาศัยความเกี่ยวพันระหว่างคดีกับรัฐเจ้าของศาลในแง่ที่ว่าสัญญาได้กระทำขึ้น หรือได้มีการปฏิบัติตามสัญญา หรือมีการผิดสัญญาภายในดินแดน (Territory) ของรัฐนี้ในทางกฎหมายระหว่างประเทศแผนกคดีเมือง ถือได้ว่าเป็นการกำหนดเขตอำนาจศาล เนื่องจากมูลคดีได้ตกอยู่ภายใต้เขตอำนาจรัฐเหนือดินแดน กล่าวคือ ตามหลักกฎหมาย

⁸⁸ Martin Wolff, *Private International Law*, p. 70.

⁸⁹ *Ibid*, p. 70.

⁹⁰ *Ibid*, p. 70.

ระหว่างประเทศในเรื่องเขตอำนาจรัฐ รัฐเจ้าของดินแดนย่อมมีเขตอำนาจเหนือเหตุการณ์หรือการกระทำใดๆ ที่เกิดขึ้นภายในดินแดนของรัฐ การที่สัญญาได้กระทำขึ้น หรือการปฏิบัติตามสัญญาได้กระทำขึ้น หรือการผิดสัญญาได้กระทำขึ้นภายในรัฐส่วนแล้วแต่ต้องตกอยู่ภายใต้เขตอำนาจของรัฐเจ้าของดินแดนทั้งสิ้น

การที่มูลคดีได้เกิดขึ้นภายในดินแดนของรัฐที่ศาลของคนได้รับคำฟ้อง หรือคำร้องขอในแง่การพิจารณาอาจจะทำได้สะดวกเพราะพยานหลักฐานมักจะอยู่ภายในรัฐ

จะเห็นได้ว่าการใช้สถานที่มูลคดีเกิดในฐานะจุดเกาะเกี่ยวในกรณีของสัญญาในกฎหมายภายในของประเทศต่าง ๆ ยกตัวอย่างเช่น

ใน**ประเทศฝรั่งเศส** ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ค.ศ. 1975 มาตรา 46 ได้บัญญัติไว้ว่า “ นอกจากศาลแห่งเขตที่จำเลยอยู่อาศัยแล้ว โจทก์อาจเลือกฟ้องในคดีสัญญาต่อศาลแห่งเขตที่มีการส่งมอบของอย่างแท้จริง หรือที่มีการให้บริการตามสัญญา”⁹¹ จากบทบัญญัติดังกล่าวได้แสดงให้เห็นว่า ในคดีสัญญา ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งของฝรั่งเศส ได้ถือหลักศาลแห่งสถานที่จำเลยอยู่อาศัย⁹² ประการหนึ่ง และศาลแห่งสถานที่มูลคดีเกิด (*forum contractus*) เป็นศาลที่มีอำนาจในการพิจารณาคดี โดยในกรณีของศาลแห่งมูลคดีเกิดนั้นบทบัญญัติดังกล่าวได้ถือหลักเกณฑ์การใช้สถานที่ปฏิบัติตามสัญญา (*loci solutionis*) ในฐานะจุดเกาะเกี่ยว ดังจะเห็นได้ว่า มาตรา 46 ได้กำหนดให้ศาลแห่งเขตที่มีการส่งมอบของอย่างแท้จริง หรือศาลแห่งเขตที่มีการให้บริการตามสัญญา (*forum solutionis*) ซึ่งเป็นที่น่าสังเกตว่าประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งของฝรั่งเศส ค.ศ. 1975 นี้ถือว่าสถานที่ที่มีการปฏิบัติตามสัญญา เป็นสถานที่ที่มีความเกี่ยวพันใกล้ชิดและเพียงพอที่จะใช้จุดเกาะเกี่ยวหรือเกณฑ์ในการกำหนดเขตอำนาจศาลมากกว่าที่จะใช้สถานที่ทำสัญญา (*loci celebrationis*) มาเป็นจุดเกาะเกี่ยว

⁹¹ The French Code of Civil Procedure, 1975.

Art. 46 : “ The claimant has the choice to empower, in addition to the court of the place where the defendant lives... in contractual matters, the court of the place of effective delivery, or of the place where the service is to be performed ... ”

⁹² ดูเรื่องการใช้ภูมิลำเนาในฐานะจุดเกาะเกี่ยว และเรื่องการใช้ถิ่นที่อยู่ในฐานะจุดเกาะเกี่ยว หน้า 53-62 และหน้า 65-67.

ในประเทศอังกฤษ ตาม Rules of Supreme Court order 11 ให้ดุลพินิจศาลอังกฤษ ในการส่งหมาย และสำเนาคำฟ้องแก่จำเลยนอกเขตอำนาจศาล ซึ่งเป็นเหตุให้ศาลอังกฤษอ้างเขตอำนาจศาลได้เช่นกัน และในบทบัญญัติดังกล่าวมีหลักเกณฑ์เกี่ยวกับคดีสัญญาซึ่งศาลอังกฤษอ้างอำนาจในการพิจารณาได้ ซึ่งสามารถพิจารณาได้ 4 กรณี⁹³ ดังต่อไปนี้

ก. ถ้าสัญญาได้กระทำขึ้นในราชอาณาจักร (ถึงแม้ว่าการปฏิบัติตามสัญญาจะเกิดขึ้นนอกราชอาณาจักร หรือคู่สัญญาจะอยู่นอกราชอาณาจักรก็ตาม) กรณีนี้เป็นการถือหลักศาลแห่งสถานที่ทำสัญญา (forum loci celebrationis)

ข. ถ้าสัญญาได้กระทำขึ้นโดย หรือผ่านตัวแทน ซึ่งทำนักรหรือประกอบการค้าอยู่ในราชอาณาจักร เพื่อประโยชน์ของตัวการ ซึ่งเป็นจำเลยในคดีนั้น ไม่ว่าตัวแทนจะมีอำนาจในการทำสัญญาหรือไม่ก็ตาม

ค. เป็นสัญญาที่อยู่ภายใต้บังคับกฎหมาย (ไม่ว่าจะเป็นการเลือกโดยการแสดงเจตนาไว้เด่นชัดแจ้ง หรือโดยปริยายก็ตาม) กรณีนี้ไม่ได้เป็นการใช้สถานที่มูลคดีเกิดในฐานะจุดเกาะเกี่ยว เพราะสาระสำคัญไม่ได้อยู่ที่ว่ามูลคดีได้เกิดขึ้นในอังกฤษหรือไม่ แต่ก็มีข้อที่น่าสังเกตก็คือ การอ้างอำนาจศาลโดยกำหนดกฎหมายเช่นนี้ กล่าวคือ ถ้าคู่สัญญาคงให้สัญญาอยู่ภายใต้บังคับกฎหมายอังกฤษแล้ว ศาลอังกฤษมีอำนาจพิจารณา ซึ่งตีความได้ว่า ถ้าสัญญาอยู่ภายใต้อำนาจในทางบัญญัติกฎหมายอังกฤษแล้ว ประเทศอังกฤษมีอำนาจในทางพิจารณาคดีด้วย

หลักเกณฑ์เรื่องเขตอำนาจศาลของประเทศอังกฤษในข้อนี้ยากที่จะบอกได้ว่าสอดคล้องกับหลักกฎหมายระหว่างประเทศในเรื่องเขตอำนาจรัฐอย่างไร ในกรณีเช่นนี้ไม่อาจกล่าวได้ว่าเป็นการกำหนดเขตอำนาจศาลเนื่องจากการที่รัฐมีเขตอำนาจเหนือดินแดน ศาสตราจารย์ F.A. Mann ได้วิจารณ์ไว้ว่า⁹⁴ “An English court may adjudicate merely by reason of the fact that the

⁹³ P.M. North and J.J. Fawcett, *Cheshire and North's Private International Law*, pp. 196-198 และ พรชัย วิวัฒน์ภัทรกุล, “เปรียบเทียบหลักเกณฑ์กฎหมายขัดกับของอังกฤษกับไทยว่าด้วยเขตอำนาจศาลในการรับพิจารณาคดีแห่ง,” *นิติศาสตร์* 24 (ธันวาคม 2537) : 864.

⁹⁴ F.A. Mann, “The Doctrine of Jurisdiction in International Law,” *Studies in International Law* Clarendon Press : Oxford, 1973), p.66.

contract 'by its terms or by implication is to be governed by English law'. This provision, as will readily be seen, is liable to lead to extraordinary results in cases in which there exists no other connection between the parties or the contract on the one and English on the other hand. Such an exercise of civil jurisdiction could not be justified by the territorial or, indeed, by any other test of international jurisdiction and therefore, might well be held to be contrary to international law"

ง. ถ้าเป็นคดีที่ฟ้องเกี่ยวกับการทำผิดสัญญา ซึ่งเกิดขึ้นในราชอาณาจักร ไม่ว่าสัญญานั้นจะได้กระทำขึ้นในหรือนอกราชอาณาจักร และไม่จำเป็นที่การทำผิดสัญญาทั้งหมดหรือบางส่วนเท่านั้นที่ได้กระทำขึ้นในราชอาณาจักร หรือการปฏิบัติตามสัญญาไม่ได้ขึ้น เป็นผลมาจากการทำผิดสัญญานอกราชอาณาจักร⁹⁵ กล่าวได้ว่า กฎเกณฑ์ข้อนี้ เป็นไปตามหลักศาลแห่งเขต ที่มี การปฏิบัติตามสัญญา (Forum loci Solutionis)

ในประเทศในเอเชีย เช่น สิงคโปร์⁹⁶ ปากีสถาน⁹⁷ เป็นต้น ก็ยอมรับการใช้สถานที่ มูลคดีเกิดในฐานะจุดเกาะเกี่ยว

ในอนุสัญญาบรัสเซลส์ ค.ศ. 1968 ในคดีเกี่ยวกับสัญญา นอกจากศาลของรัฐภาคีที่ จำเลยมีภูมิลำเนาที่มีอำนาจในการพิจารณาคดี และในมาตรา 5 (1) ได้บัญญัติให้ศาลแห่งสถานที่ ในการปฏิบัติตามสัญญา เป็นศาลที่มีอำนาจในการพิจารณา⁹⁸ และในอนุสัญญาลูกาโน ค.ศ. 1988 ก็ได้กำหนดเขตอำนาจศาลไว้ในลักษณะเดียวกัน กล่าวคือ นอกจากศาลของรัฐภาคีที่จำเลยมี

⁹⁵ Citadel Insurance Co., v. Atlantic Union Insurance Co., SA. 1982 Lloyd's Rep. 542. CA.

⁹⁶ Singapore : The Subordinate Courts Act, 1970, Article 19 (2) (a) and The Supreme Court of Judicature Act, 1969, Article 16 (1) (a).

⁹⁷ Pakistan : The Civil Procedural Code, Article 20 (3).

⁹⁸ The Brussels Convention, 1968.

Article 5 (1) in matter relating to a contract, in the courts for the place of performance of the obligation in question,...

ภูมิลำเนา เป็นศาลที่มีอำนาจพิจารณาคดี ตามมาตรา 2 แล้ว ในมาตรา 5 (1) ได้บัญญัติให้ศาลแห่งสถานที่ปฏิบัติตามสัญญาเป็นศาลที่มีอำนาจในการพิจารณา⁶⁰

(2). ละเมิด

ในคดีเกี่ยวกับละเมิด การที่ละเมิดเกิดขึ้นในราชอาณาจักร หรือในดินแดน (Territory) ของรัฐ รัฐก็อาจกำหนดให้ศาลของตนมีเขตอำนาจในการพิจารณาคดีเกี่ยวกับละเมิดนั้นได้ ในคดีละเมิด รัฐมักจะใช้สถานที่มูลคดีเกิดในฐานะจุดเกาะเกี่ยวที่ใกล้ชิด สถานที่มูลคดีละเมิดเกิด ได้แก่ สถานที่มีการกระทำละเมิด หรือสถานที่ความเสียหายเกิดขึ้น การกำหนดเขตอำนาจศาลในกรณีนี้ถือได้ว่าเป็นการกำหนดเขตอำนาจศาล โดยถือหลักศาลแห่งสถานที่ละเมิดเกิดขึ้น (forum loci delicti) เป็นศาลที่มีเขตอำนาจในการพิจารณาคดี

ถ้าพิจารณาในทางกฎหมายระหว่างประเทศแผนกคดีเมือง การที่ละเมิดได้เกิดขึ้นภายในดินแดน (Territory) ของรัฐ คดีนั้นย่อมตกอยู่ภายใต้เขตอำนาจรัฐเหนือดินแดนของรัฐเจ้าของดินแดน ทั้งนี้เพราะ ตามหลักกฎหมายระหว่างประเทศในเรื่องเขตอำนาจรัฐ รัฐย่อมมีเขตอำนาจเหนือการกระทำใด ๆ ที่ได้กระทำขึ้นภายในดินแดน (Territory) ดังนั้น การที่ละเมิดได้เกิดขึ้นภายในดินแดนของรัฐ รัฐเจ้าของดินแดนจึงสามารถใช้เขตอำนาจเหนือกรณีนี้ได้ ไม่ว่าจะเป็นกรณีที่ละเมิดได้ถูกกระทำขึ้นภายในรัฐ หรือกรณีที่มีการกระทำภายนอกรัฐ แต่ผลของการกระทำนั้นก่อให้เกิดความเสียหายภายในดินแดนของรัฐ เช่น กรณีละเมิดได้กระทำขึ้นในประเทศไทย และความเสียหายก็เกิดขึ้นในประเทศไทย ศาลไทยย่อมมีเขตอำนาจในการพิจารณาคดีละเมิดดังกล่าวได้ หรืออาจเป็นกรณีที่มีการกระทำในอีกรัฐหนึ่ง แต่ความเสียหายเกิดขึ้นในอีกรัฐหนึ่ง รัฐที่ความเสียหายจากการกระทำละเมิดเกิดขึ้นในดินแดนของตน ย่อมมีเขตอำนาจเหนือคดีเกี่ยวกับละเมิดดังกล่าว และศาลของรัฐนั้นย่อมมีเขตอำนาจในการพิจารณาคดีละเมิดเช่นนั้นได้ ตัวอย่างเช่น ประเทศฝรั่งเศส และประเทศสเปน ซึ่งมีชายฝั่งทะเลประชิดติดกัน หากเกิดกรณีเรือล่มในทะเลอาณาเขตของประเทศฝรั่งเศส แล้วน้ำมันที่รั่วออกจากเรือได้ไหลเข้าไปในทะเลอาณาเขตของประเทศสเปน และก่อให้เกิดความเสียหายขึ้น ในกรณีเช่นนี้ หากโจทก์จะนำคดีขึ้นฟ้องต่อศาล

⁶⁰ The Lugano Convention, 1988

Article 5 (1) in matter relation to a contract, in the courts for the place of performance of the obligation in question,...

ฝรั่งเศส ศาลของประเทศฝรั่งเศสย่อมมีเขตอำนาจพิจารณาคดี เพราะการกระทำละเมิด และความเสียหายได้เกิดขึ้นในดินแดนของตน ในขณะที่เดียวกัน ศาลของประเทศสเปนก็มีเขตอำนาจในการพิจารณาคดีละเมิด เนื่องจากการกระทำความผิดทำให้เกิดความเสียหายในดินแดนของตนได้เช่นกัน ทั้งนี้ มีข้อสังเกตว่า ศาลของประเทศฝรั่งเศสก็อาจมีเขตอำนาจพิจารณาคดีละเมิดในส่วนที่เกี่ยวกับความเสียหายที่เกิดขึ้นในประเทศสเปนได้ เพราะต้นเหตุเป็นการกระทำในอาณาเขตของประเทศฝรั่งเศส แต่ทั้งนี้ ในเรื่องกฎหมายที่จะใช้บังคับแก่กรณีสำหรับประเด็นในเรื่องค่าเสียหาย น่าจะใช้กฎหมายของประเทศสเปน ซึ่งเป็นกฎหมายของประเทศที่มีความใกล้ชิดกับมูลคดี นอกจากนี้ อาจเป็นกรณีที่เกิดน้ำมันหกในทะเลหลวง แล้วก่อให้เกิดผลเสียหายภายในทะเลอาณาเขตของรัฐชายฝั่ง รัฐชายฝั่งที่ได้รับความเสียหายย่อมมีเขตอำนาจเหนือกรณีดังกล่าว และใช้เขตอำนาจเหนือกรณีนั้นได้ ในการนี้ย่อมรวมถึงการใช้อำนาจของศาลของรัฐในการพิจารณาคดีเกี่ยวกับละเมิดที่เกิดขึ้นภายในดินแดนของรัฐนั้นด้วย นอกจากนี้ การที่ละเมิดได้เกิดขึ้นภายในดินแดนของรัฐ ศาลของประเทศที่ละเมิดเกิดขึ้นยังมีความสะดวกในการพิจารณาคดีในแง่ที่ว่าพยานหลักฐานในคดีมักจะอยู่ ณ สถานที่ละเมิดได้เกิดขึ้น

ในทางกฎหมายระหว่างประเทศแผนกคดีบุคคล ถือเอาสถานที่มีการกระทำละเมิด และสถานที่ผลแห่งความเสียหายได้เกิดขึ้นเป็นจุดเกาะเกี่ยวที่ใกล้ชิด เหตุผลที่ถือเอาสถานที่ละเมิดเกิดขึ้นเป็นจุดเกาะเกี่ยวที่ใกล้ชิด อาจเป็นเพราะว่าศาลแห่งสถานที่มูลคดีเกิดขึ้นเป็นศาลที่อยู่ใกล้ชิดกับสถานที่เกิดเหตุ ซึ่งอาจมีความสะดวกในเรื่องเกี่ยวกับพยานหลักฐาน

ถ้าพิจารณากฎหมายของต่างประเทศ จะพบว่า รัฐมีการกระทำละเมิดภายในดินแดนของตน และรัฐที่ความเสียหายอันเป็นผลจากการกระทำละเมิดเกิดขึ้นในดินแดนของตน ต่างก็กำหนดให้ศาลของตนมีเขตอำนาจพิจารณาคดีเกี่ยวกับละเมิดนั้นทั้งสิ้น และการกำหนดอำนาจศาลในคดีละเมิด จะพบว่ามีการใช้สถานที่ละเมิดได้เกิดขึ้นเป็นจุดเกาะเกี่ยวที่ใกล้ชิด ดังจะเห็นได้จากกฎหมายของประเทศต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

ในประเทศฝรั่งเศส ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ค.ศ. 1975 ได้ยอมรับหลักเกณฑ์การใช้สถานที่ละเมิดเกิดขึ้นในฐานะจุดเกาะเกี่ยว โดยมาตรา 46 ได้บัญญัติให้โจทก์สามารถฟ้องคดีละเมิดต่อศาลแห่งเขตที่ได้มีการกระทำอันเป็นเหตุแห่งความเสียหาย หรือที่ความ

เสียหายเกิดขึ้น¹⁰⁰ หมายความว่า ถ้าความเสียหายหรือเหตุแห่งความเสียหายได้เกิดขึ้นในประเทศฝรั่งเศส แล้วศาลฝรั่งเศสมีอำนาจพิจารณาคดี และแสดงให้เห็นว่าประเทศฝรั่งเศสถือเกณฑ์ว่า การที่ละเมิดได้เกิดขึ้นภายในดินแดนของฝรั่งเศสก็ตกอยู่ภายใต้อำนาจศาลของฝรั่งเศส

ในประเทศอังกฤษ ตามหลักกฎหมาย Common Law ของอังกฤษ ศาลอังกฤษไม่อ้างอำนาจพิจารณาคดี ในคดีละเมิดโดยอาศัยเหตุที่ละเมิดได้เกิดขึ้นในราชอาณาจักร แต่ตาม Rules of Supreme Court order 11, r 1 ได้กำหนดให้ศาลอังกฤษสามารถใช้ดุลพินิจส่งหมายแก่จำเลยที่อยู่นอกราชอาณาจักร และศาลอังกฤษอาจอ้างเขตอำนาจศาล เมื่อความเสียหายหรือผลจากการกระทำได้เกิดขึ้นในราชอาณาจักร¹⁰¹

เคยมีปัญหาค้างขึ้นสู่ศาลอังกฤษว่า ความเสียหายต้องเกิดขึ้นในอังกฤษมากน้อยเพียงใด ยกตัวอย่างเช่น การกระทำที่เป็นเหตุให้เกิดความเสียหายได้กระทำที่รัฐ A แต่โจทก์ได้รับการรักษาพยาบาลที่รัฐ B เป็นต้น ต่อปัญหานี้ ศาลสูงของอังกฤษได้ตัดสินในคดี Metall Und Rohstoff AG v. Donaldson Lufkin and Jenrette Inc.¹⁰² ว่า ไม่จำเป็นที่ความเสียหายทั้งหมดจะต้องเกิดขึ้นในอังกฤษ เพียงแต่มีความเสียหายอันสำคัญ (Significant damage) ในอังกฤษก็พอแล้ว

และยังมีปัญหาว่า การกระทำได้เกิดขึ้นในหลายรัฐ รวมทั้งในอังกฤษด้วย ศาลอังกฤษจะอ้างอำนาจเมื่อใด ศาลสูงของอังกฤษได้ตัดสินในคดีเดียวกันนี้ว่า ถ้าการกระทำอันสำคัญและได้ผล (Substantial and efficient acts) ได้กระทำในอังกฤษ ศาลอังกฤษมีอำนาจพิจารณาคดี

ในประเทศญี่ปุ่น ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งของญี่ปุ่น ได้ยอมรับหลักเกณฑ์การใช้สถานที่ละเมิดเกิดขึ้นในฐานะจุดเกาะเกี่ยวเช่นกัน โดยมาตรา 15 (1) ได้บัญญัติ

¹⁰⁰ The French Code of Civil Procedure, 1975.

Article 46 : The claimant has the choice to empower, in addition to the court of the place where the defendant lives :

... in delictual matters, the court of the place where the delictual act was committed, or of the place where the damage was suffered, ...

¹⁰¹ Order 11, r1 (1) (f).

¹⁰² (1990) 1QB 391, (1988) 3 All ER 116.

ให้โจทก์สามารถเสนอคำฟ้องเกี่ยวกับละเมิดต่อศาลแห่งเขตที่การกระทำอันเป็นละเมิดได้เกิดขึ้นได้¹⁰³

ในประเทศสิงคโปร์ ศาล District Court ตาม The Subordinate Courts Act, 1970 มาตรา 19 (2) และศาล High Court ตาม The Supreme Court of Judicature Act, 1969 มาตรา 16 (1)¹⁰⁴ มีอำนาจพิจารณาคดีแห่งที่มูลเหตุแห่งการฟ้องคดีเกิดขึ้นในประเทศสิงคโปร์

นอกจากนี้ ในประเทศปากีสถาน ศาลของประเทศปากีสถานมีเขตอำนาจในการพิจารณาคดี เมื่อมูลคดีเกิดขึ้นทั้งหมดหรือบางส่วนในประเทศปากีสถาน ตามบทบัญญัติมาตรา 20 (3) ของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง¹⁰⁵

ในอนุสัญญาบรัสเซลส์ ค.ศ. 1968 และอนุสัญญาลูกาโน ค.ศ. 1988 มาตรา 5(3) ในคดีละเมิดได้กำหนดให้ศาลของรัฐภาคีแห่งสถานที่ความเสียหายได้เกิดขึ้น เป็นศาลที่มีอำนาจพิจารณาคดี¹⁰⁶ ได้อีกแห่งหนึ่ง นอกจากศาลของรัฐภาคีที่จำเลยมีภูมิลำเนา ซึ่งแสดงให้เห็นว่าอนุสัญญาทั้งสองฉบับได้ยอมรับการใช้สถานที่ละเมิดเกิด (locus delicti commissi) เป็นจุดเกาะเกี่ยวในการกำหนดเขตอำนาจศาล

7). การใช้ที่ตั้งของทรัพย์สินในฐานะจุดเกาะเกี่ยว

ที่ตั้งของทรัพย์สิน (situs rei) เป็นจุดเกาะเกี่ยวที่สำคัญ ที่ใช้เป็นเกณฑ์เรื่องเขตอำนาจศาลในคดีเกี่ยวกับทรัพย์สิน โดยเฉพาะคดีเกี่ยวกับอสังหาริมทรัพย์ กฎหมายของประเทศต่างๆ รวม

¹⁰³ Japan Civil Procedural Code, Article 15.

¹⁰⁴ Singapore Subordinate Court Act, 1970, Article 19 (2) and Singapore Supreme Court of Judicature Act, 1969, Article 16 (1).

¹⁰⁵ Pakistan Civil Procedural Code, Article 20 (3).

¹⁰⁶ The Brussels Convention, 1968 and the Lugano Convention, 1988.

Article 5 (3) in matter relating to delict or quasi-delict, in the courts for the place where the harmful event occurred.

ทั้งในอนุสัญญาว่าด้วยเขตอำนาจศาลต่างก็ยอมรับจะใช้ที่ตั้งของทรัพย์สินเป็นจุดเกาะเกี่ยวที่ใกล้ชิดในการกำหนดเขตอำนาจศาล โดยกำหนดให้ศาลที่อสังหาริมทรัพย์ตั้งอยู่ (*forum rei sitae*) เป็นศาลที่มีเขตอำนาจพิจารณาคดี ดังจะกล่าวถึงในรายละเอียดต่อไป

การใช้ที่ตั้งของทรัพย์สินเป็นจุดเกาะเกี่ยวที่ใกล้ชิดในการกำหนดเขตอำนาจศาล หากพิจารณาในแง่เขตอำนาจรัฐแล้ว พบว่าเป็นผลจากการที่รัฐมีเขตอำนาจรัฐเหนือดินแดน กล่าวคือ ตัวทรัพย์สินตั้งอยู่ในดินแดนของรัฐ ทรัพย์สินนั้นย่อมตกอยู่ภายใต้อำนาจอธิปไตยของรัฐ รัฐย่อมมีและใช้เขตอำนาจ (*Jurisdiction*) ของตนเองเหนือทรัพย์สินนั้นได้ ในกรณีอสังหาริมทรัพย์ที่ตั้งอยู่ในรัฐ อสังหาริมทรัพย์ประเภทที่ดิน ก็คือ ส่วนหนึ่งของแผ่นดินทั้งหลายที่ประกอบขึ้นเป็นดินแดน ภายในอาณาเขตของรัฐ พื้นแผ่นดินเหล่านี้อยู่ภายใต้การปกครองของรัฐ ภายใต้อำนาจอธิปไตยของรัฐ และรัฐเจ้าของดินแดนย่อมมีอำนาจอันสมบูรณ์เหนือผืนแผ่นดินของตน เขตอำนาจศาลของรัฐเจ้าของดินแดน ย่อมมีเหนืออสังหาริมทรัพย์ภายในดินแดนของตน และเป็นที่ยอมรับว่า เฉพาะรัฐที่อสังหาริมทรัพย์ตั้งอยู่เท่านั้น ที่มีเขตอำนาจพิจารณาคดีเกี่ยวกับอสังหาริมทรัพย์ ทั้งนี้เพราะอสังหาริมทรัพย์เป็นทรัพย์สินที่มีความสำคัญต่อความมั่นคงของรัฐ ดังจะเห็นได้ว่า การทำนิติกรรมเกี่ยวกับทรัพย์สินในอสังหาริมทรัพย์ จะต้องทำเป็นหนังสือและจดทะเบียนต่อเจ้าพนักงาน¹⁰⁷ หรือการเข้ามาถือครองที่ดินของคนต่างด้าวรัฐจะเข้ามาควบคุมไว้เป็นพิเศษ¹⁰⁸ กรณีอสังหาริมทรัพย์ อำนาจของรัฐย่อมมีเหนืออสังหาริมทรัพย์ทุกชิ้นทุกอัน ที่ตั้งอยู่ในอาณาเขตของรัฐ โดยเหตุนี้เขตอำนาจของศาลซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการใช้เขตอำนาจรัฐ ย่อมมีเหนืออสังหาริมทรัพย์ที่ตั้งอยู่ในรัฐได้ ดังนั้น ถ้าพิจารณากฎหมายของหลายประเทศ จะพบว่าถ้าทรัพย์สินตั้งอยู่ภายในดินแดนของรัฐ รัฐจะถือว่าศาลของตนมีเขตอำนาจในการพิจารณาคดีเหนือทรัพย์สินนั้นได้

การใช้ที่ตั้งของทรัพย์สินในฐานะจุดเกาะเกี่ยว เป็นที่ยอมรับในประเทศระบบประมวลกฎหมาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่ตั้งของทรัพย์สินถูกใช้เป็นเกณฑ์ในการกำหนดเขตอำนาจศาลในคดีเกี่ยวกับอสังหาริมทรัพย์ กล่าวคือ ประเทศเหล่านี้ ถือว่าศาลของตนมีเขตอำนาจเหนืออสังหาริมทรัพย์ที่ตั้งอยู่ในดินแดนของตน โดยการกำหนดให้ศาลที่อสังหาริมทรัพย์ตั้งอยู่ (*forum rei sitae*) เป็นศาลที่มีอำนาจในการพิจารณาคดีเกี่ยวกับอสังหาริมทรัพย์ ตัวอย่างเช่น

¹⁰⁷ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1299 , มาตรา 456.

¹⁰⁸ ประมวลกฎหมายที่ดิน มาตรา 86 ถึงมาตรา 96.

ในประเทศฝรั่งเศส ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ค.ศ.1975 มาตรา 44 กำหนดให้คดีที่เกี่ยวกับอสังหาริมทรัพย์นั้น ศาลแห่งเขตที่อสังหาริมทรัพย์ตั้งอยู่เท่านั้นที่มีอำนาจพิจารณา¹⁰⁹ ซึ่งการใช้ที่ตั้งของทรัพย์สิน (situs rei) เป็นจุดเกาะเกี่ยวใช้เฉพาะกรณีคดีเกี่ยวกับอสังหาริมทรัพย์ ส่วนคดีเกี่ยวกับอสังหาริมทรัพย์นั้น ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งฝรั่งเศส ไม่ได้ใช้ที่ตั้งของทรัพย์สินเป็นจุดเกาะเกี่ยว การฟ้องคดีเกี่ยวกับอสังหาริมทรัพย์นั้น โจทก์จะต้องฟ้องคดียังศาลซึ่งจำเลยมีภูมิลำเนา¹¹⁰

นอกจากประเทศฝรั่งเศสแล้ว ประเทศอื่นๆ ในยุโรป อาทิ เยอรมัน อิตาลี เบลเยียม เนเธอร์แลนด์ และลักเซมเบิร์ก¹¹¹ ก็ถือหลักเกณฑ์อย่างเดียวกัน โดยคดีเกี่ยวกับอสังหาริมทรัพย์นั้น โจทก์ต้องฟ้องคดียังศาลแห่งเขตที่อสังหาริมทรัพย์ตั้งอยู่ ซึ่งในบางประเทศ เช่น เยอรมัน และอิตาลี กำหนดให้ศาลที่อสังหาริมทรัพย์ตั้งอยู่ ที่มีอำนาจในการพิจารณาคดีเช่นเดียวกับประเทศฝรั่งเศส

นอกจากนี้ ตามอนุสัญญาบรัสเซลส์ ค.ศ. 1968 และอนุสัญญาลูกาโน ค.ศ. 1988 มาตรา 16 (1) (a) ศาลของรัฐภาคีซึ่งอสังหาริมทรัพย์ตั้งอยู่ เป็นศาลที่มีเขตอำนาจในการพิจารณาคดีที่มีวัตถุประสงค์เป็นทรัพย์สินสิทธิ (right in rem) ในอสังหาริมทรัพย์ หรือการเช่าอาศัยอสังหาริมทรัพย์ (tenancies of immovable property)¹¹² ซึ่งบทบัญญัติในมาตรา 16 นี้ เป็นบทบัญญัติซึ่งเป็นข้อ

¹⁰⁹ Article 44 ของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งฝรั่งเศส ค.ศ. 1975 :

“ In matters of immovable property, the court of the place where the immovable is situated is alone competent. ”

¹¹⁰ ดูรายละเอียดใน พัวข้อ (1) การใช้ภูมิลำเนาในฐานะจุดเกาะเกี่ยว ข้างต้น

¹¹¹ Article 24 of the German code of Civil Procedure ; Article 4 (2) and 21 of the Italian Code of Civil Procedure ; Article 59 (3) of the Luxembourg Code of Civil Procedure ; Art. 126 (8) of the Netherlands Code of Civil Procedure ; Article 46 and 52 (1) of the Belgian Law of March 25, 1876.

¹¹² Article 16 (1) (a) of the Brussels Convention, 1968. :

“ In proceeding which have as their object right in rem in immovable property or tenancies of immovable property, the courts of the Contracting State in which the property is situated. ”

ยกเว้นของหลักเกณฑ์ว่าด้วยเขตอำนาจศาลทั่วไป (General Jurisdiction) ตามอนุสัญญา โดยทบบัญญัติตามมาตรา 16 นี้ ให้อำนาจศาลแก่ศาลใดศาลหนึ่งแต่ผู้เดียว (exclusive jurisdiction) ที่มีอำนาจในการพิจารณาคดี ดังนั้นตามอนุสัญญาดังกล่าวได้ยืนยันว่าเฉพาะศาลของภูมิลำเนาที่อสังหาริมทรัพย์ที่พิพาทตั้งอยู่เท่านั้น ที่มีเขตอำนาจในการพิจารณาคดีที่มีวัตถุประสงค์เป็นทรัพย์สิน หรือการเช่าอาศัยอสังหาริมทรัพย์

สำหรับประเทศในกลุ่ม Common Law มีการใช้สถานที่ตั้งทรัพย์สินในฐานะจุดเกาะเกี่ยวเช่นกัน อย่างเช่นในอังกฤษ คดีที่ทรัพย์สินพิพาทเป็นอสังหาริมทรัพย์ ที่ตั้งอยู่ในราชอาณาจักร หรือคดีฟ้องบังคับหนี้หรือสิทธิใด ซึ่งมีอสังหาริมทรัพย์ที่ตั้งอยู่ในราชอาณาจักรเป็นหลักประกัน ศาลอังกฤษมีเขตอำนาจ¹¹³ ในคดีเกี่ยวกับอสังหาริมทรัพย์ ศาลอังกฤษมีเขตอำนาจศาลเนื่องจากอสังหาริมทรัพย์ตั้งอยู่ในราชอาณาจักรเช่นกัน โดยโจทก์อาจส่งหมายแก่จำเลยที่อยู่นอกราชอาณาจักรได้ตาม RSC. order 11 หรือส่งหมายให้แก่จำเลยในอังกฤษ กรณีที่จำเลยอยู่ในอังกฤษ¹¹⁴ นอกจากนี้ ศาลอังกฤษได้ตัดสินไว้ในคดี British South Africa Co. v. Companhia de mocambique ว่า ศาลอังกฤษไม่มีเขตอำนาจพิจารณาคดีในทรัพย์สินและสิทธิครอบครองในอสังหาริมทรัพย์ที่ตั้งอยู่ในต่างประเทศ¹¹⁵

ในกรณีของสหรัฐอเมริกา ในคดีพิพาทเกี่ยวกับทรัพย์สิน ทั้งอสังหาริมทรัพย์ และอสังหาริมทรัพย์ หากทรัพย์สินนั้นตั้งอยู่ในรัฐใดรัฐหนึ่งในสหรัฐอเมริกา ศาลของรัฐที่ทรัพย์สินตั้งอยู่มีเขตอำนาจ¹¹⁶

¹¹³ RSC. order 11 r.1 (1); P.M. North and J.J. Fawcett, Cheshire and North's Private International Law, p. 201.

¹¹⁴ P.M. North and J.J. Fawcett, Cheshire and North's Private International Law, pp. 212 - 213.

¹¹⁵ British South Africa Co. v. companhia de mocambique [1893] AC 602 quoted in P.M. North and J.J. Fawcett, Cheshire and North's Private International Law, p. 253.

¹¹⁶ H. Goodrich, Goodrich on Conflict of Laws, p. 168.

สำหรับประเทศในเอเชีย เช่น ญี่ปุ่น สิงคโปร์ ฟิลิปปินส์ เป็นต้น ก็ยอมรับการใช้สถานที่ตั้งของทรัพย์สินในฐานะจุดเกาะเกี่ยว กล่าวคือ ตามมาตรา 17 ของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งของญี่ปุ่น คำฟ้องเกี่ยวกับอสังหาริมทรัพย์ใดอาจเสนอต่อศาลแห่งเขตที่อสังหาริมทรัพย์นั้นตั้งอยู่¹¹⁷ ในกรณีของสิงคโปร์ ตาม The Supreme Court of Judicature Act, 1969 มาตรา 16 (1) ศาล High Court มีอำนาจพิจารณาคดีแพ่งที่เกี่ยวกับที่ดินซึ่งมีการโต้แย้งกรรมสิทธิ์กันตั้งอยู่ในประเทศสิงคโปร์¹¹⁸ สำหรับประเทศฟิลิปปินส์ ตาม Rule of Court No. 4, 1964 Section 2 (a) ในคดีเกี่ยวกับอสังหาริมทรัพย์ (Real actions) ศาลแห่งเขตที่อสังหาริมทรัพย์ตั้งอยู่ทั้งหมดหรือบางส่วนมีเขตอำนาจพิจารณาคดี¹¹⁹

8). การใช้การยอมรับเขตอำนาจศาลของคู่ความในฐานะจุดเกาะเกี่ยว

การยอมรับเขตอำนาจศาลของคู่ความ ถือเป็นจุดเกาะเกี่ยวที่ใกล้ชิดอันหนึ่งที่ใช้เป็นเกณฑ์เรื่องเขตอำนาจศาล ในกรณีนี้หากคู่กรณีมีเจตนาจะยอมรับเขตอำนาจศาลใด เท่ากับว่าคู่กรณียินยอมจะตกอยู่ภายใต้เขตอำนาจของศาลแห่งนั้น

การยอมรับเขตอำนาจศาลของคู่ความนี้อาจพิจารณาได้ใน 3 ลักษณะด้วยกัน ได้แก่ การยอมรับเขตอำนาจศาลโดยใจสมัคร การยอมรับเขตอำนาจศาลโดยปริยาย และการยอมรับเขตอำนาจศาลโดยความตกลงของคู่กรณี

การยอมรับเขตอำนาจศาลโดยใจสมัคร (Submission to jurisdiction) เป็นหลักเกณฑ์ที่สำคัญที่ใช้กันในประเทศ Common Law ในอังกฤษ ถือหลักว่าศาลไม่สามารถพิจารณาคดีกับจำเลยผู้ซึ่งไม่ปรากฏตัวในอังกฤษได้ แต่เป็นที่ยอมรับเป็นเวลานานมาแล้วว่าจำเลยผู้ซึ่งไม่ปรากฏตัวในราชอาณาจักรนั้น อาจจะยืนยันเขตอำนาจศาลที่มีอยู่เหนือตัวเขาโดยการยอมรับเขต

¹¹⁷ Japan Civil Procedural Code, Article 17.

¹¹⁸ Singapore Supreme Court of Judicature Act, 1969, Article 16 (1) (d).

¹¹⁹ The Philippines Rule of Court No. 4, 1964, Section 2 (a).

อำนาจของศาล¹²⁰ วิธีการในการยอมรับนั้นสามารถกระทำได้หลายวิธี เช่น แต่งตั้งที่ปรึกษา
กฎหมาย (Solicitor) เพื่อรับหมายในอังกฤษไว้¹²¹ การฟ้องแย้งโจทก์¹²² หรือจำเลยแสดงการ
รับหมายและสำเนาคำฟ้องก่อนที่จะมีการนำส่ง¹²³ เป็นต้น

การยอมรับโดยปริยาย (Implied Submission) อาจเกิดขึ้นโดยการที่บุคคลซึ่งได้รับ
หมายโดยมีการส่งที่ไม่ถูกต้องตามกฎหมาย เช่น บุคคลผู้นั้นไม่ได้อยู่ในอังกฤษขณะส่งหมาย แต่
เขาขอมไปปรากฏตัวต่อศาลในฐานะจำเลยเพื่อต่อสู้คดี ถือว่าเขาตกอยู่ภายใต้เขตอำนาจศาล แต่ถ้า
บุคคลผู้นั้นไปปรากฏตัวต่อหน้าศาลเพื่อต่อสู้ในเรื่องเขตอำนาจศาล (contest the jurisdiction) ไม่
ถือว่าเป็นการยอมรับเขตอำนาจศาล¹²⁴

ผลของการยอมรับเขตอำนาจศาลก็คือ ศาลอังกฤษสามารถพิจารณาคดีที่มีการเสนอต่อ
ศาลอื่นนั้นได้ แต่การยอมรับเขตอำนาจศาลไม่ทำให้ศาลสามารถพิจารณาคดีได้ทุกเรื่อง หรือไม่
สามารถพิจารณาคดีที่โดยปกติแล้วศาลไม่มีเขตอำนาจ เช่น กดีฟ้องหย่า (divorce case) เกมชา
ปกติคือ ภูมิลำเนา การยินยอมของคู่กรณี เปลี่ยนเงื่อนไขเรื่องเขตอำนาจศาลในกรณีนี้ไม่ได้¹²⁵

ในสหรัฐอเมริกา ยอมรับหลักการเรื่องการยอมรับเขตอำนาจศาลเช่นกัน กล่าวคือถ้า
จำเลยยอมรับเขตอำนาจศาลโดยขัดแย้งต่อศาลของรัฐใด ศาลนั้นมีเขตอำนาจพิจารณาคดี การ
ยอมรับอาจทำโดยการเข้ามาเป็นคู่ความต่อสู้คดี¹²⁶ หรือโดยแต่งตั้งตัวแทนเพื่อรับหมายศาลไว้

¹²⁰ P.M. North and J.J. Fawcett, Cheshire and North's Private International Law,
pp. 188 - 189.

¹²¹ R.S.C. order 10, r.1 (4).

¹²² R.S.C. order 15, r. 2.

¹²³ R.S.C. order 10, r.1 (5).

¹²⁴ A.W. Scott, Private International Law, (Conflict of Law), 2nd (London :
Macdonal and Evans) 1970. pp. 57 - 58.

¹²⁵ P.M. North and J.J. Fawcett, Cheshire and North's Private International Law,
pp. 189-190.

¹²⁶ Restatement, Second, Conflict of Laws (1971) ss32.

(กรณี Foreign Corporations)¹²⁷

ถ้าพิจารณาในแง่เขตอำนาจรัฐแล้ว การยอมรับโดยสมัครใจก็ดี การยอมรับโดยปริยายก็ดี โดยตกลงกันก็ดี เป็นเรื่องที่คู่กรณียินยอมที่จะให้ศาลของประเทศนั้นพิจารณาคดีเกี่ยวกับตนได้ ความเกี่ยวพันในเรื่องนี้เป็นเรื่องเกี่ยวกับเขตอำนาจรัฐเหนือดินแดน กล่าวคือ คู่กรณียินยอมให้ศาลใช้อำนาจของศาล ซึ่งแน่นอนว่าศาลจะต้องกระทำภายในดินแดนของรัฐตนเอง การที่คู่กรณียอมเข้ามาอยู่ภายใต้เขตอำนาจของศาลก็เท่ากับยอมเข้ามาตกอยู่ภายใต้เขตอำนาจรัฐที่มีเหนือดินแดน ดังนั้นการกำหนดเขตอำนาจศาลในกรณีนี้ จึงเป็นผลมาจากการที่รัฐมีเขตอำนาจของรัฐเหนือดินแดน

การยอมรับเขตอำนาจศาลโดยความตกลงของคู่กรณี ได้แก่ กรณีที่คู่กรณีได้ตกลงกันว่า ให้นำคดีหรือข้อพิพาทระหว่างกันเสนอต่อศาลใด หรือต่อศาลของประเทศใด การทำความตกลงเรื่องเขตอำนาจศาล อาจทำก่อนที่จะมีข้อพิพาทเกิดขึ้น หลังจากที่มีข้อพิพาทเกิดขึ้นและ การทำความตกลงเรื่องเขตอำนาจศาล เป็นที่ยอมรับทั้งในกฎหมายในของหลายประเทศ และในอนุสัญญา กล่าวคือ

ในอังกฤษ คู่กรณีสามารถทำความตกลงเรื่องเขตอำนาจศาลได้ ในการนี้อาจทำในรูปสัญญา หรือเป็นเพียงข้อบทหนึ่งของสัญญา (clause) และคู่กรณีอาจกำหนดถึงวิธีการในการส่งหมายไว้ด้วยก็ได้¹²⁸ การทำสัญญานี้ อาจทำก่อนหรือหลังเกิดข้อพิพาทแล้วก็ได้

ในสหรัฐอเมริกา คู่กรณีสามารถตกลงทำสัญญาเรื่องเขตอำนาจศาลได้ แต่ทั้งนี้ศาลจะพิจารณาในเรื่องความเท่าเทียมกัน ในเรื่องอำนาจต่อรองของคู่สัญญา และความสะดวกในการพิจารณา (forum convenien)¹²⁹

¹²⁷ Bagdon v. Philadelphia & Reading Coal & Co. 217 N.Y. 432 111 NE 1075 (1916).

¹²⁸ R.S.C. order 10, r. 3 (1).

¹²⁹ H. Goodrich, *Goodrich on Conflict of Laws*, p. 188.

ในประเทศฝรั่งเศส ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งฝรั่งเศส มาตรา 48 ได้ยอมรับให้คู่กรณีทำความตกลงเรื่องเขตอำนาจศาลได้ แต่มีเงื่อนไขว่าคู่กรณีจะต้องเป็นผู้ประกอบการค้า (merchants)¹³⁰

ในประเทศญี่ปุ่น คู่กรณีสามารถตกลงกันได้ว่าจะให้ศาลชั้นต้นใดเป็นศาลที่มีเขตอำนาจในคดีของตน ตามบทบัญญัติมาตรา 25 (1) แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งของญี่ปุ่น และใน (2) ได้วางเงื่อนไขว่า ข้อตกลงตาม (1) จะไม่มีผลสมบูรณ์ถ้ามิได้ทำเป็นหนังสือ และมีได้จำกัดเฉพาะคดีที่อาศัยนิติสัมพันธ์ในเรื่องหนึ่งเรื่องใดโดยเฉพาะ¹³¹

ในประเทศสิงคโปร์ ตาม Supreme Court of Judicature Act, 1969 มาตรา 16 (2) ศาล High Court มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีแพ่งใดๆ ซึ่งคู่ความได้ตกลงกันเป็นหนังสือให้ขึ้นศาลในประเทศสิงคโปร์ได้¹³²

นอกจากนี้ ประเทศในเอเชียอื่นๆ เช่น ฟิลิปปินส์¹³³ เกาหลีใต้ ก็ยอมรับให้คู่กรณีทำความตกลงเรื่องเขตอำนาจศาลได้

ตามอนุสัญญาบรัสเซลส์ ค.ศ. 1968 และอนุสัญญาลูกาโน ค.ศ. 1988 มาตรา 17 คู่กรณีสามารถตกลงกำหนดศาลที่จะฟ้องคดีได้ โดยคู่กรณีที่มีภูมิลำเนาอยู่ในประเทศภาคี อาจตกลงว่าศาลของของประเทศภาคีใดมีเขตอำนาจศาลเหนือข้อพิพาทที่เกิดขึ้น หรืออาจเกิดขึ้นจากนิติสัมพันธ์ระหว่างกัน และศาลนั้นจะมีเขตอำนาจศาลแต่เพียงผู้เดียว (exclusive jurisdiction)

¹³⁰ Article 48 : French code of civil procedure :

Any clause which, directly or indirectly, derogates from the rule of territorial competence is deemed unwritten unless it has been agreed to among persons all of whom have contract as merchants (en qualite de commercants) and unless it has been clearly specified in the undertaking of party against whom it is raised. ”

¹³¹ Japan Civil Procedural Code, Article 25.

¹³² The Supreme Court of Judicature Act, 1969, Article 16 (2).

¹³³ Rule of Court No. 4, 1964 Section 3.

นอกจากนี้อนุสัญญาทั้งสองฉบับยังได้กำหนดเกี่ยวกับแบบ (form) และรายละเอียดในมูลความบางเรื่อง เช่น สัญญาจ้างแรงงาน (Contract of employment)

ปัญหาว่า ระหว่างศาลกับสัญญา หรือคู่กรณีจะต้องมีความเกี่ยวพันอันใดระหว่างกันหรือไม่ ก่อนที่จะมีการตกลงเรื่องเขตอำนาจศาลระหว่างคู่กรณี ศาสตราจารย์ F. Vischer ให้ความเห็นว่า โดยทั่วไปแล้วในคดีเรียกร้องเป็นตัวเงิน (pecuniary matters) คู่สัญญาสามารถเลือกศาล โดยทำความตกลงระหว่างกันได้ ในการเลือกศาลนั้นโดยหลักการแล้ว ศาลอาจไม่มีความเกี่ยวพันอันใด (no connection) กับสัญญาหรือคู่กรณี แต่รัฐไม่ผูกพันที่จะยอมรับการเลือกศาลที่ไม่มีความเกี่ยวพันกับนิติสัมพันธ์ที่เกิดข้อพิพาทขึ้น¹³⁴

สำหรับผู้เขียนมีความเห็นว่า คู่สัญญาสามารถเลือกศาลโดยทำความตกลงระหว่างกัน โดยที่ศาลที่เลือกนั้นอาจไม่มีความเกี่ยวพันอันใดกับสัญญาหรือคู่กรณีเลย ทั้งนี้เพราะ เป็นเรื่องระหว่างเอกชนกับเอกชน ว่าเขาจะยอมรับให้ศาลของประเทศใดเป็นผู้พิจารณาตัดสินข้อพิพาทระหว่างกัน แต่รัฐไม่ผูกพันที่จะยอมรับการเลือกศาลที่ไม่มีความเกี่ยวพันอันใดกับนิติสัมพันธ์ที่เกิดข้อพิพาทขึ้น

ปัญหาว่า คู่กรณีสามารถตกลงที่จะไม่ขึ้นศาลของรัฐ ทั้งที่ตามกฎหมายศาลมีเขตอำนาจ โดยตกลงกันให้ศาลของประเทศอื่นเป็นผู้พิจารณาตัดสินแต่ผู้เดียวได้หรือไม่ ในประเทศอังกฤษถึงแม้ว่าคู่สัญญาจะได้ตกลงกันยอมรับเขตอำนาจของศาลต่างประเทศ แต่คู่สัญญาไม่สามารถทำความตกลงปฏิเสธเขตอำนาจศาลอังกฤษไม่ได้¹³⁵

สำหรับผู้เขียนมีความเห็นว่า คู่กรณีไม่สามารถปฏิเสธเขตอำนาจศาลได้ เพราะเอกชนไม่สามารถเปลี่ยนแปลงเขตอำนาจศาล เช่น คู่กรณีตกลงกันว่า ให้นำคดีขึ้นศาลของประเทศอังกฤษที่เดียวเท่านั้น และศาลของประเทศอังกฤษมีเขตอำนาจพิจารณาตัดสินที่ข้อพิพาทเกิดขึ้นจากสัญญาแต่ผู้เดียว ห้ามนำคดีขึ้นศาลไทยซึ่งตามกฎหมายไทยศาลไทยมีเขตอำนาจ กรณีเช่นนี้

¹³⁴ F. Vischer, "General Course on Private International Law," pp. 206 - 207.

¹³⁵ A.W. Scott, *Private International Law*. p. 58.

ศาลไทยยังคงมีเขตอำนาจอยู่ และสามารถพิจารณาคดีที่เกิดขึ้นจากสัญญาฉบับนั้นได้¹³⁶ เพียงแต่
ว่า ศาลไทยอาจหรือควรปฏิเสธไม่ทำการพิจารณาคดีโดยให้คู่กรณีไปฟ้องคดีต่อศาลที่คู่กรณีตกลง
กันได้

3.2 เขตอำนาจรัฐเหนือบุคคล และจุดเกาะเกี่ยวที่ใกล้ชิดเป็นเกณฑ์กำหนดเรื่อง เขตอำนาจศาล

หลักเกณฑ์ประเภทนี้ คือ ไปถึงยัย 2 ประการเป็นเกณฑ์ในการกำหนดเขตอำนาจศาล
ไปถึงยัยประการแรก คือ ไปถึงยัยในเรื่องเขตอำนาจรัฐเหนือบุคคล กล่าวคือ เป็นกรณีที่รัฐสามารถ
กำหนดให้ศาลของตนมีเขตอำนาจพิจารณาคดีได้ เพราะรัฐมีเขตอำนาจเหนือบุคคล (Personal
Jurisdiction) ทั้งนี้ ตามหลักกฎหมายระหว่างประเทศ รัฐมีเขตอำนาจเหนือบุคคลที่มีสัญชาติของ
รัฐ ในขณะที่บุคคลนั้นอยู่นอกดินแดนของตนได้ ยกตัวอย่างเช่น คนไทยอยู่นอกราชอาณาจักร
ไทย ประเทศไทยยังคงมีเขตอำนาจเหนือคนไทยที่อยู่นอกราชอาณาจักร โดยอาศัยสัญชาติเป็นสิ่งที่
เชื่อมโยงระหว่างรัฐกับบุคคล หรือในกรณีที่สัญชาติของรัฐ หากเรื่อนั้นแล่นออกไปนอก
ดินแดนของรัฐ รัฐเจ้าของสัญชาติเรืออาจมีเขตอำนาจศาลเหนือเรือที่มีสัญชาติของตนในขณะที่อยู่
นอกอาณาเขตของรัฐได้

จากการที่รัฐมีเขตอำนาจในกรณีที่กล่าวมาข้างต้น รัฐจึงกำหนดให้ศาลของตนมีเขต
อำนาจพิจารณาคดีเกี่ยวกับบุคคลที่เป็นคนชาติของตน หรือในคดีเกี่ยวกับเรือที่มีสัญชาติของตน

ไปถึงยัยที่สอง คือ การใช้จุดเกาะเกี่ยวที่ใกล้ชิดเป็นเกณฑ์ในการกำหนดเขตอำนาจศาล
การกำหนดเขตอำนาจศาล ในกรณีนี้ถือเอาสัญชาติของบุคคลเป็นจุดเกาะเกี่ยวที่ใกล้ชิดหรืออาจ
ถือเอาสัญชาติของเรือเป็นจุดเกาะเกี่ยวที่ใกล้ชิด จุดเกาะเกี่ยวในกลุ่มนี้จะได้แก่สัญชาติเป็นหลัก
ทั้งนี้อาจพิจารณาได้เป็นหลายกรณี กล่าวคือ สัญชาติโจทก์ในฐานะจุดเกาะเกี่ยวที่ใกล้ชิด สัญชาติ
จำเลยในฐานะจุดเกาะเกี่ยวที่ใกล้ชิด และสัญชาติเรือในฐานะจุดเกาะเกี่ยว

¹³⁶ ดูบทที่ 4 เรื่องเขตอำนาจศาลตามมาตรา 7 (4), หน้า 114 ถึง 120.

ถ้าพิจารณาหลักกฎหมายที่ว่า ศาลมีเขตอำนาจเหนือโจทก์ที่มีสัญชาติของรัฐเจ้าของศาล สัญชาติโจทก์จึงเป็นจุดเกาะเกี่ยวที่ใกล้ชิด ศาลของประเทศที่โจทก์มีสัญชาติ ก็ควรเป็นศาลที่ใกล้ชิดกับคดีได้ เป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปว่า สัญชาติคือเครื่องผูกมัดบุคคลไว้กับรัฐ สัญชาติจึงเป็นจุดเกาะเกี่ยวที่ใกล้ชิดอันหนึ่ง กฎหมายภายในของหลายประเทศ ไม่ว่าจะเป็นหลักเกณฑ์ว่าด้วยการขัดกันแห่งกฎหมาย หรือเรื่องการขัดกันแห่งเขตอำนาจศาล ก็ยอมรับการใช้สัญชาติเป็นจุดเกาะเกี่ยวที่ใกล้ชิด ในกรณีสัญชาติจำเลยก็เช่นกัน ศาลของประเทศที่จำเลยมีสัญชาติ มีเขตอำนาจเหนือจำเลยผู้นั้นได้ โดยถือเอาสัญชาติของจำเลยเป็นจุดเกาะเกี่ยวที่ใกล้ชิดที่สุด เพราะจำเลยย่อมใกล้ชิดกับประเทศที่ตนมีสัญชาติ ในหลักเกณฑ์ว่าด้วยเขตอำนาจศาลของหลายรัฐ จึงยอมรับการใช้สัญชาติของจำเลยมาเป็นจุดเกาะเกี่ยวที่ใกล้ชิดที่สุด

กรณีเกี่ยวกับสัญชาติของเรือ เรือก็อาจมีสัญชาติได้ และสัญชาติของเรือเป็นจุดเกาะเกี่ยวที่ใกล้ชิด ซึ่งทำให้เกิดอำนาจศาลของประเทศที่เรือมีสัญชาติ ในกรณีที่มูลคดีเกิดขึ้นบนเรือ ศาลของประเทศที่เรือมีสัญชาติ มีเขตอำนาจศาลเหนือคดีที่มูลคดีได้เกิดขึ้นบนเรือได้ เพราะถือว่าเรือย่อมมีความใกล้ชิดกับรัฐเจ้าของสัญชาติของตน

การศึกษาในส่วนนี้ จะทำการศึกษาตามหัวข้อดังต่อไปนี้

- 1). การใช้สัญชาติโจทก์ในฐานะจุดเกาะเกี่ยว
- 2). การใช้สัญชาติจำเลยในฐานะจุดเกาะเกี่ยว
- 3). การใช้สัญชาติเรือและอากาศยานในฐานะจุดเกาะเกี่ยว

ศูนย์วิจัยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

1). การใช้สัญชาติโจทก์ในฐานะจุดเกาะเกี่ยว

สัญชาติโจทก์เป็นจุดเกาะเกี่ยวอันหนึ่งที่ถูกนำมาใช้เป็นเกณฑ์เรื่องเขตอำนาจศาล แต่เป็นที่ยอมรับในบางประเทศไม่ใช่เป็นการทั่วไป¹³⁷ และเป็นจุดเกาะเกี่ยวอันหนึ่งที่ถูกวิพากษ์วิจารณ์มาก

ประเทศที่ยอมรับและใช้สัญชาติโจทก์เป็นเกณฑ์เรื่องเขตอำนาจศาล ได้แก่ ฝรั่งเศส ลักเซมเบิร์ก และเนเธอร์แลนด์ ในประเทศฝรั่งเศส ประมวลกฎหมายแพ่งฝรั่งเศส มาตรา 14 บัญญัติอนุญาตให้โจทก์ ซึ่งมีสัญชาติฝรั่งเศส สามารถฟ้องชาวต่างประเทศเป็นจำเลยต่อศาลฝรั่งเศสได้ในคดีเกี่ยวกับหนี้ที่ได้ก่อขึ้นกับชาวฝรั่งเศส ไม่ว่าจะมูลคดีจะเกิดขึ้นในหรือนอกประเทศฝรั่งเศส¹³⁸ ในประเทศลักเซมเบิร์ก ประมวลกฎหมายแพ่งลักเซมเบิร์ก และในประเทศเนเธอร์แลนด์ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 127 มีหลักเกณฑ์อย่างเดียวกับมาตรา 14 ประมวลแพ่งฝรั่งเศส¹³⁹

จุดมุ่งหมายของมาตรา 14 ประมวลแพ่งฝรั่งเศสก็คือ ให้อำนาจพิจารณาคดีแก่ศาลฝรั่งเศส ในกรณีที่ศาลฝรั่งเศสไม่มีอำนาจพิจารณาคดีตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ไม่ว่าจะหาตัวจำเลยในฝรั่งเศสได้หรือไม่ และไม่จำเป็นว่าโจทก์มีภูมิลำเนาอยู่ในฝรั่งเศสหรือไม่

มาตรา 14 มีผลใช้บังคับกับคำฟ้องทุกประเภท ถึงแม้ว่าในตัวเองจะใช้คำว่า "obligations contractees" ซึ่งน่าจะหมายถึงเฉพาะหนี้อันเกิดจากสัญญาเท่านั้น แต่ศาลฝรั่งเศสได้

¹³⁷ สำหรับกฎหมายไทย ดูบทที่ 4 หัวข้อ 4.2 บทบัญญัติมาตรา 4 ตรี หน้า 166.

¹³⁸ French Civil Code, Article 14 : " An alien, even if not residing in France, may be summoned before the French Courts, for the fulfilment of obligations contracted by him in France towards a French person ; he may be called before the French Court for obligation contracted by him in a foreign country towards French persons."

¹³⁹ Martha Weser, "Bases of judicial jurisdiction in common market countries," p. 324 - 325.

ตีความว่า หมายถึง หนี้ทุกชนิดไม่ว่าจะเกิดจากสัญญาหรือละเมิด เว้นแต่คำฟ้อง *actio in rem* ที่เกี่ยวกับอสังหาริมทรัพย์ที่ตั้งอยู่ในต่างประเทศ และคำฟ้องเกี่ยวกับการบังคับตามคำพิพากษา (*measures of execution*) ในต่างประเทศ เนื่องจากการบังคับคดีจะต้องกระทำในต่างประเทศ และศาลต่างประเทศอาจไม่รับรองคำพิพากษาของฝรั่งเศส¹⁴⁰

การใช้สัญชาติเป็นเกณฑ์เรื่องเขตอำนาจศาลตามประมวลแห่งฝรั่งเศสมีประวัติความเป็นมาย้อนไปถึงสมัยซึ่งมีการประมวลกฎหมายแห่งฝรั่งเศสขึ้น มาตรา 14 ประมวลแห่งนี้ สะท้อนให้เห็นถึงแนวคิด หรือทัศนคติของผู้ร่างที่ได้รับอิทธิพลแนวคิดชาตินิยม (*chauvinistic attitude*) ดังจะเห็นได้ว่ามาตรา 14 ให้ประโยชน์แก่ฝ่ายโจทก์ ซึ่งเป็นคนฝรั่งเศสมาก และก่อให้เกิดความไม่เท่าเทียมกันในการเสนอคำฟ้องต่อศาลฝรั่งเศสระหว่างคนชาติฝรั่งเศสกับคนต่างด้าว¹⁴¹

การใช้สัญชาติโจทก์เป็นเกณฑ์เรื่องเขตอำนาจศาล ได้รับการวิพากษ์วิจารณ์มาก หลักเกณฑ์ข้อนี้ ถูกจัดอยู่ในประเภท *improper fora*¹⁴² ซึ่งหมายถึง ความเกี่ยวพันระหว่างคู่กรณี หรือนิติสัมพันธ์ที่เป็นคดีกับศาลนั้นอ่อน¹⁴³ และ *exorbitant fora* หมายความว่า การกำหนดเขตอำนาจศาลโดยมีหลักเกณฑ์ที่แตกต่างจากทางปฏิบัติทั่วไป *exorbitant fora* โดยมากจะมีลักษณะเป็นการกำหนดเขตอำนาจศาลโดยให้ประโยชน์แก่โจทก์เป็นสำคัญ โดยไม่สนใจประโยชน์ของฝ่ายจำเลย¹⁴⁴ หลักเกณฑ์ประเภทนี้มักไม่ได้รับการยอมรับโดยประเทศอื่น และจะมีผลกระทบต่อ การนำคำพิพากษาไปบังคับรับรองในต่างประเทศ

ตามอนุสัญญาบรัสเซลส์ ค.ศ. 1968 และอนุสัญญาลูกาโน ค.ศ. 1988 อนุสัญญาทั้งสองฉบับปฏิเสธไม่ยอมรับการใช้สัญชาติโจทก์เป็นเกณฑ์เรื่องเขตอำนาจศาลโดยมาตรา 3 ของ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹⁴⁰ บทบัญญัติเกี่ยวกับเขตอำนาจศาล (คดีแพ่ง) ในกฎหมายต่างประเทศ ประกอบร่าง มาตราเกี่ยวกับเขตอำนาจศาลที่คณะอนุกรรมการฯ พิจารณาปรับปรุงบทบัญญัติว่าด้วยเขตอำนาจศาลในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งเสนอแก้ไขเพิ่มเติม.

¹⁴¹ Martin Wolff, *Private International Law*, p. 61.

¹⁴² Nadelmann, "Jurisdiction *improper fora*".

¹⁴³ F. Vischer, "General Course on Private International Law," p. 211.

¹⁴⁴ *Ibid.*

อนุสัญญาทั้งสองฉบับ ไม่ยอมให้นำบทบัญญัติที่อาศัยเกณฑ์ข้อนี้ของประเทศภาคีมาบังคับใช้ ซึ่งได้แก่ มาตรา 14 ประมวลกฎหมายแพ่งฝรั่งเศส มาตรา 14 ประมวลกฎหมายแพ่งลักเซมเบอร์ก มาตรา 127 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งฝรั่งเศส¹⁴⁵

แสดงให้เห็นว่า สันนิษฐานโดยทั่วไปเป็นเกณฑ์ที่ไม่ได้รับการยอมรับตามอนุสัญญาทั้งสองฉบับ

แต่อย่างไรก็ตาม หลักเกณฑ์ที่เป็น *improper fora* ถูกห้ามมิให้ประเทศภาคีใช้กับจำเลยที่มีภูมิลำเนาในรัฐภาคีเท่านั้น แต่จำเลยไม่มีภูมิลำเนาในประเทศภาคี แล้วบทบัญญัติดังกล่าวนำมาใช้ได้ และประเทศอื่นจะยอมรับบังคับตามคำพิพากษาได้ด้วย นี่เป็นสิ่งแสดงอะไรบางอย่างว่า ประเทศในกลุ่มสหภาพยุโรป และกลุ่ม EFTA (กลุ่มแรกเป็นภาคีอนุสัญญาทั้งสองฉบับ ส่วนกลุ่มหลังเป็นภาคีอนุสัญญาลูกาโน) เกณฑ์ที่ตนไม่ต้องการหรือไม่พึงประสงค์ จะไม่ใช้กับคนที่มีภูมิลำเนาอยู่ในประเทศของพวกเขา แต่จำเลยเป็นคนที่มีภูมิลำเนาที่อื่นแล้ว กลับนำเกณฑ์ดังกล่าวมาบังคับ¹⁴⁶ ใช้ และก็ยังยอมรับบังคับคดีให้กันอีก ซึ่งเท่ากับยิ่งไปเพิ่มผลร้ายของ *improper fora* ยิ่งขึ้นไปอีก นอกจากนี้ ในการฟ้องคดีที่จำเลยเป็นผู้ซึ่งไม่มีภูมิลำเนาในประเทศภาคี บุคคลใดก็ตามที่มีภูมิลำเนาในรัฐภาคี ไม่ว่าจะมีความสัมพันธ์ใดก็ตาม สามารถใช้กฎเกณฑ์ที่บังคับใช้ได้ในรัฐภาคีได้ โดยเฉพาะบทบัญญัติตามที่ปรากฏในมาตรา 3 วรรค 2 ใน

¹⁴⁵ The Brussel Convention 1968, Article 3 :

“ Persons domiciled in a Contracting State may besued... this title.

In particular the following provisions shall be applicable as against them :

- in France : Article 14 and 15 of civil code

- in Luxembourg : Article 14 and 15 of civil code

- in the Netherlands : Article 127 of the code of civil procedure.”

¹⁴⁶ The Brussels Convention, 1968 และ The Lugano Convention, 1988.

Article 4 paragraph 1 :

“ If the defendant is not domiciled in a Contracting State, the jurisdiction of the courts of each Contracting State shall, subject to the provisions of Article 16, be determined by the law of that State...”

ทางเดียวกับคนชาติของรัฐนั้น¹⁴⁷ เช่น คนเยอรมัน มีภูมิลำเนาในฝรั่งเศส สามารถฟ้องคดีต่อศาล โดยอาศัยเกณฑ์ตามมาตรา 14 ของประมวลกฎหมายแพ่งฝรั่งเศสได้ เช่นเดียวกับคนฝรั่งเศส ถ้า จำเลยมิใช่ผู้ที่มีภูมิลำเนาอยู่ในประเทศภาคี นี้ยังเป็นการเพิ่มผลกระทบจาก *improper fora* ยิ่งขึ้น ศาสตราจารย์ A.T. Von Mehren ได้แสดงทัศนะไว้ว่า

“ one sensitive to the standards of justice that have emerged in western culture can only express shock at the failure to make the Article 3 protections available to all defendants just as due process protections under the constitution of the United State extend all person, regardless of nationality or domicile. Shock becomes outrage when it realize that the Brussels Convention,... requires member States to recognize and enforce member State judgements that rest on jurisdictional bases that the Convention itself condemns as exorbitant and may as well be considered by the State addressed as a violation of natural justice.”¹⁴⁸

แต่อย่างไรก็ตาม หากพิจารณาประเด็นในแง่เขตอำนาจรัฐแล้ว การใช้สัญชาติเป็นเกณฑ์ในเรื่องเขตอำนาจศาล เป็นผลจากการที่รัฐมีเขตอำนาจเหนือคนชาติของตน ไม่ว่าจะอยู่ ณ ที่ใดก็ตาม ดังนั้นในกรณีนี้จึงเป็นเรื่องการใช้เขตอำนาจรัฐเหนือบุคคล (personal jurisdiction) ผู้ซึ่งมีสัญชาติของรัฐ การใช้เขตอำนาจของรัฐในกรณีนี้มีลักษณะเป็นการปกป้องผลประโยชน์คนชาติของรัฐ โดยอาศัยศาลภายในเป็นผู้ทำหน้าที่และใช้เขตอำนาจแทนรัฐ

¹⁴⁷ Brussels Convention, 1968 and Lugano Convention, 1988.

Article 4 paragraph 2 :

As against such a defendant, any person domiciled in a Contracting State may, whatever his nationality, avail himself in that State of the rules of jurisdiction there in force, and in particular those specified in the second paragraph of Article 3 , in the same way as the nationals of that State.

¹⁴⁸ A.T. Von Mehren, “ Recognition and Enforcement of Foreign Judgment,” *Recueil des cours*, 167 (1980-II) 1 at 100.

2). การใช้สัญชาติจําเลยในฐานะจุดเกาะเกี่ยว

นอกจากสัญชาติโจทก์แล้ว สัญชาติจําเลยก็ถูกใช้ในฐานะจุดเกาะเกี่ยวเช่นกัน
เกณฑ์ข้อนี้เป็นที่ยอมรับในบางประเทศ โดยเฉพาะประเทศที่ได้รับอิทธิพลจากประมวลกฎหมาย
แห่งฝรั่งเศส

ในประเทศฝรั่งเศส ประมวลกฎหมายแห่งฝรั่งเศสมาตรา 15 กำหนดให้ชาวฝรั่งเศส
อาจถูกฟ้องต่อศาลฝรั่งเศส สำหรับหนี้ที่ตนได้ก่อขึ้นกับชาวต่างประเทศในต่างประเทศได้¹⁴⁹
มาตรา 15 นี้ มีผลบังคับใช้ ไม่ว่าจําเลยจะมีภูมิลำเนาในประเทศฝรั่งเศสหรือไม่ เนื่องจากมาตรา
15 มีจุดมุ่งหมายให้อำนาจแก่ศาลฝรั่งเศสในกรณีที่ศาลฝรั่งเศสไม่มีอำนาจพิจารณาตามบทบัญญัติ
แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ไม่ว่าจะหาตัวจําเลยในประเทศฝรั่งเศสได้หรือไม่
และโจทก์ไม่จำเป็นต้องมีภูมิลำเนาในฝรั่งเศส

มาตรา 15 มีผลใช้บังคับกับคำฟ้องทุกประเภท ยกเว้น คดี Actio in rem เกี่ยวกับ
อสังหาริมทรัพย์ที่ตั้งอยู่ในต่างประเทศ และคำฟ้องเกี่ยวกับการบังคับตามคำพิพากษา (measure of
execution) ในต่างประเทศถึงแม้ว่าคู่ความทั้งสองจะเป็นชาวฝรั่งเศสก็ตาม เนื่องจากศาลต่างประเทศ
อาจไม่รับรองคำพิพากษาของศาลฝรั่งเศส ประเทศที่ใช้หลักเกณฑ์ข้อนี้เช่นเดียวกับฝรั่งเศส คือ
ลักเซมเบิร์ก โดยมาตรา 15 ของประมวลแห่งลักเซมเบิร์กมีหลักเกณฑ์อย่างเดียวกัน

มาตรา 15 ถูกวิพากษ์วิจารณ์ในแง่ที่ว่า ศาลฝรั่งเศสตีความว่ามาตรา 15 ให้อำนาจ
พิจารณาคดีชาวฝรั่งเศสอย่างเดียว ศาลฝรั่งเศสจะไม่ยอมรับรองคำพิพากษาของศาลต่างประเทศที่
ตัดสินชาวฝรั่งเศสที่เป็นจําเลยโดยที่ชาวฝรั่งเศสผู้เป็นจําเลยไม่ได้ละสิทธิตามมาตรา 15 เสียก่อน

¹⁴⁹ French Civil Code, Article 15 :

“ A Frenchman may be called before a French Court for obligations
contracted by him in a foreign country, even towards an alien ”

ดังนั้น คำพิพากษาของศาลต่างประเทศจึงเป็นคำพิพากษาของศาลที่ไม่มีเขตอำนาจจะมาร้องขอคำบังคับตามคำพิพากษาในฝรั่งเศสไม่ได้¹⁵⁰

การใช้สัญชาติจำเลยเป็นเกณฑ์เรื่องเขตอำนาจศาล ถูกจัดอยู่ในประเภท *improper fora* ด้วย ยกเว้นในเรื่อง สถานะของบุคคล (status) และเรื่องสืบสายโลหิต (hereditary matters)¹⁵¹

อนุสัญญาบรัสเซลส์ ค.ศ. 1968 และอนุสัญญาลูกาโน ค.ศ. 1988 ได้ปฏิเสธการใช้สัญชาติจำเลยเป็นเกณฑ์เรื่องเขตอำนาจศาล กล่าวคือ มาตรา 3 วรรค 2 ได้ห้ามมิให้นำบทบัญญัติมาตรา 15 ของประมวลกฎหมายแพ่งฝรั่งเศส และมาตรา 15 ของประมวลกฎหมายแพ่งลักเซมเบิร์ก มาบังคับใช้กับจำเลยผู้ซึ่งมีภูมิลำเนาอยู่ในรัฐภาคี¹⁵² เช่นเดียวกับมาตรา 14 ประมวลกฎหมายแพ่งฝรั่งเศส และลักเซมเบิร์ก ที่อาศัยเกณฑ์สัญชาติโจทก์

สรุปแล้วก็คือ การใช้สัญชาติจำเลยนั้นได้รับการยอมรับในบางประเทศเท่านั้น

แต่อย่างไรก็ดี ถ้าพิจารณาในแง่เขตอำนาจรัฐแล้ว การใช้สัญชาติจำเลยในฐานะจุดเกาะเกี่ยว เป็นเรื่องเกี่ยวกับการใช้อำนาจรัฐเหนือบุคคล (personal jurisdiction) ผู้ซึ่งเป็นคนชาติของรัฐ โดยที่ตามหลักกฎหมายระหว่างประเทศในเรื่องเขตอำนาจรัฐเหนือบุคคล รัฐย่อมมีเขตอำนาจเหนือบุคคลที่เป็นคนชาติของรัฐ ไม่ว่าเขาจะอยู่ ณ ที่ใด เพียงแต่ว่าเขตอำนาจเหนือบุคคลนั้นเป็นรองเขตอำนาจรัฐเหนือดินแดน กล่าวคือ เมื่อคนชาติอยู่นอกประเทศรัฐจะไปบังคับกับ

¹⁵⁰ บทบัญญัติเกี่ยวกับเขตอำนาจศาล (คดีแพ่ง) ในกฎหมายต่างประเทศประกอบร่างมาตราเกี่ยวกับเขตอำนาจศาลที่คณะอนุกรรมการฯ พิจารณาปรับปรุงบทบัญญัติว่าด้วยเขตอำนาจศาลในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งเสนอแก้ไขเพิ่มเติม.

¹⁵¹ F. Vischer, "General Course on Private International Law," p. 213.

¹⁵² The Brussels Convention, 1968 และ The Lugano Convention, 1988

Article 3 paragraph 2 :

"...In particular the following provision shall not be applicable as against them :

- in France : ...Article 15 of the Civil Code.

- in Luxembourg : ...Article 15 of the Civil Code.

คนชาติของตนในดินแดนของรัฐอื่นไม่ได้ แต่เนื่องจากรัฐมีเขตอำนาจเหนือบุคคลผู้เป็นคนชาติของตน รัฐย่อมกำหนดให้ศาลของตนมีเขตอำนาจพิจารณาคดีที่คนชาติของตนถูกฟ้องเป็นจำเลยได้

3). การใช้สัญชาติเรือและอากาศยานในฐานะจุดเกาะเกี่ยว

ตามหลักกฎหมายระหว่างประเทศแผนกคดีเมือง นอกจากบุคคลที่เป็นคนชาติแล้ว เรือ และอากาศยาน ก็มีสัญชาติได้ ดังจะเห็นได้ว่า ในอนุสัญญาว่าด้วยกฎหมายทะเล ค.ศ. 1982 (The United Nation Convention on the law of the Sea, 1982) มาตรา 91 ได้บัญญัติถึงเรื่องสัญชาติของเรือ และเงื่อนไขในการให้สัญชาติแก่เรือไว้ และในอนุสัญญาชิคาโก ค.ศ. 1944 (The Chicago Convention on International Civil Aviation, 1944) มาตรา 17 ได้บัญญัติว่า อากาศยานย่อมมีสัญชาติของรัฐที่อากาศยานได้จดทะเบียน¹⁵⁵ การที่เรือและอากาศยานมีสัญชาติได้นี้ ทำให้สัญชาติเป็นจุดเชื่อมโยง (linkage) ที่สำคัญ ที่แสดงว่า เรือหรืออากาศยานย่อมสังกัดอยู่ภายใต้รัฐใดรัฐหนึ่ง และรัฐเจ้าของสัญชาติย่อมใช้เขตอำนาจรัฐเหนือเรือหรืออากาศยานของตน ในขณะที่เรือหรืออากาศยานอยู่นอกดินแดนของรัฐเจ้าของสัญชาติได้ ดังจะเห็นได้ว่าขณะที่เรือหรืออากาศยานอยู่นอกดินแดนของรัฐเจ้าของสัญชาติ กฎหมายของรัฐเจ้าของสัญชาติเรือ หรือ

¹⁵⁵ The United Nations Convention on the law of the Sea, 1982.

Article 91 NATIONALITY OF SHIPS

“ 1. Every State shall fix the conditions for the grant of its nationality to ships, for the registration of ships in its territory, and right to fly its flag...”

The Chicago Convention on International Civil Aviation, 1944.

Article 17

“Aircraft have the nationality of the State in which they are registered.”

อากาศยาน ย่อมใช้บังคับเหนือเรือหรืออากาศยานนั้น¹⁵⁴ ซึ่งแสดงว่ารัฐย่อมใช้เขตอำนาจรัฐเหนือเรือหรืออากาศยานได้

จากการที่รัฐมีเขตอำนาจเหนือเรือหรืออากาศยานของตน ในขณะที่อยู่นอกดินแดนของรัฐได้นั้น ทำให้รัฐสามารถบัญญัติกฎหมายภายใน บังคับใช้กับบุคคล หรือเหตุการณ์ใดๆ ที่เกิดขึ้นบนเรือหรืออากาศยานที่มีสัญชาติของรัฐได้ ยกตัวอย่างเช่น ในประมวลกฎหมายอาญามาตรา 4 วรรค 2 บัญญัติว่า “การกระทำความผิดในเรือไทยหรืออากาศยานไทย ไม่ว่าจะอยู่ ณ ที่ใด ให้ถือว่ากระทำความผิดในราชอาณาจักร”

ในกรณีที่คดีแพ่งและพาณิชย์ ที่มูลคดีเกิดขึ้นบนเรือหรืออากาศยานที่สัญชาติของรัฐ รัฐสามารถกำหนดให้ศาลภายในของตนมีเขตอำนาจในการพิจารณาคดีแพ่งและพาณิชย์ ที่มูลคดีเกิดขึ้นบนเรือหรืออากาศยานของรัฐได้ โดยเป็นผลเนื่องจากการที่รัฐมีเขตอำนาจเหนือเรือหรืออากาศยานของตน ในขณะที่อยู่นอกราชอาณาจักร ทั้งนี้ ถ้าพิจารณาในทางกฎหมายคดีบุคคล กล่าวได้ว่า เป็นการกำหนดเขตอำนาจศาล โดยถือเอาสัญชาติของเรือหรืออากาศยานเป็นเกณฑ์ หรือจุดเกาะเกี่ยวที่ใกล้ชิด กล่าวคือ เรือหรืออากาศยาน ตลอดจนสิ่งที่เกิดขึ้นบนเรือหรืออากาศยาน ย่อมมีความเกี่ยวพันใกล้ชิดกับศาล และรัฐที่เรือหรืออากาศยานมีสัญชาติ

¹⁵⁴ The United Nations Convention on the law of the Sea, 1982.

Article 92

“1. Ship shall sail under the flag of one State only and, save in exceptional cases expressly provided for in international treaties or in this convention, shall be subject to its exclusive jurisdiction on the high seas...”

Tokyo Convention on Offences Committed on Board Aircraft, 1963.

Article 3

“ 1. The State of registration of the aircraft is competent to exercise jurisdiction over offences and acts committed on board.”

จากเหตุผลที่กล่าวมาข้างต้น รัฐจึงสามารถกำหนดให้ศาลภายในของตนมีเขตอำนาจเหนือคดีแพ่งและพาณิชย์ ที่มูลคดีเกิดขึ้นบนเรือ หรืออากาศยานที่มีสัญชาติของรัฐได้ และด้วยเหตุผลเดียวกันนี้ ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งของประเทศไทย มาตรา 3 (1) จึงได้กำหนดให้ศาลไทยมีเขตอำนาจเหนือคดีแพ่งและพาณิชย์ ที่มูลคดีเกิดขึ้นบนเรือไทย และอากาศยานไทย ในขณะที่เรือและอากาศยานไทยอยู่นอกดินแดนของประเทศไทย โดยบัญญัติมาตรา 3 (1) แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งของประเทศไทย บัญญัติว่า

“เพื่อประโยชน์ในการเสนอคำฟ้อง

(1). ในกรณีที่มีมูลคดีเกิดขึ้นในเรือไทย หรืออากาศยานไทยที่อยู่นอกราชอาณาจักร ให้ศาลแพ่งเป็นศาลที่มีเขตอำนาจ...”

บทบัญญัติดังกล่าว ยืนยันว่า ศาลไทยมีเขตอำนาจเหนือคดีแพ่งและพาณิชย์ ที่มูลคดีเกิดขึ้นในเรือไทยหรืออากาศยานไทย ในขณะที่อยู่นอกดินแดนของประเทศไทย และกล่าวได้ว่าการกำหนดเขตอำนาจศาลในลักษณะนี้ จึงเข้าลักษณะการกำหนดเขตอำนาจศาล โดยอาศัยสัญชาติของเรือและอากาศยานเป็นจุดเกาะเกี่ยวที่ใกล้ชิด และเป็นกรกำหนดเขตอำนาจศาลโดยเป็นผลจากการที่รัฐมีเขตอำนาจเหนือบุคคล (Personal jurisdiction) เหนือเรือหรืออากาศยานที่มีสัญชาติของรัฐนั้น

แต่อย่างไรก็ตาม เนื่องจากการกำหนดเขตอำนาจศาล โดยอาศัยสัญชาติของเรือหรืออากาศยานเป็นเกณฑ์เรื่องเขตอำนาจศาล เป็นผลจากการที่รัฐมีเขตอำนาจเหนือบุคคล (Personal jurisdiction) เหนือเรือและอากาศยาน ดังนั้น ขอบเขตของเขตอำนาจศาล จะต้องอยู่ภายใต้ขอบเขตของเขตอำนาจรัฐเหนือบุคคลที่มีเหนือเรือและอากาศยาน ซึ่งกฎหมายระหว่างประเทศรับรองด้วย ทั้งนี้ หากพิจารณาจากหลักเกณฑ์ของกฎหมายระหว่างประเทศแผนกคดีเมือง เขตอำนาจรัฐเหนือเรือที่มีสัญชาติของรัฐ ในขณะที่อยู่นอกดินแดนของตน ขอบเขตของเขตอำนาจรัฐจะเปลี่ยนแปลงไปตามเขตพื้นที่ที่เรื่อนั้นอยู่ กล่าวคือ ในกรณีของเรือ ขอบเขตของเขตอำนาจรัฐเจ้าของสัญชาติที่มีเหนือเรือที่มีสัญชาติของตนจะเปลี่ยนแปลงไปหรือไม่เท่ากัน หากเรื่อนั้นอยู่ในทะเลหลวงในเขตเศรษฐกิจจำเพาะของรัฐอื่น ในทะเลอาณาเขตของรัฐอื่น และในน่านน้ำภายในของรัฐอื่น¹⁵⁵ และในกรณีอากาศยาน รัฐเจ้าของสัญชาติมีเขตอำนาจรัฐเหนืออากาศยานที่มีสัญชาติ

¹⁵⁵ ดูรายละเอียดใน หัวข้อ 4.2 บทบัญญัติมาตรา 3, หน้า 165.

ของคน ในขณะที่อยู่นอกราชอาณาจักร แต่เมื่ออากาศยานอยู่ในดินแดนของรัฐอื่น ต้อง เคารพอำนาจอธิปไตยเหนือดินแดนของรัฐเจ้าของดินแดน¹⁵⁶

จากที่ได้ศึกษามาทั้งหมดในบทที่ 3 นี้ กล่าวได้ว่า หลักกฎหมายระหว่าง ประเทศแผนกคดีเมืองในเรื่องเขตอำนาจรัฐ เป็นปัจจัยสำคัญต่อการกำหนดเขตอำนาจศาล กล่าวคือ ในการกำหนดเขตอำนาจศาล เขตอำนาจศาลที่กำหนดขึ้นมานั้น จะต้องพัวพันหรืออยู่ภายใต้เขต อำนาจรัฐเสมอ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง การที่รัฐกำหนดให้กรณีใดศาลของคนมีเขตอำนาจ กรณีนั้น จะต้องเป็นกรณีที่ตกอยู่ภายใต้เขตอำนาจรัฐด้วย

สำหรับในทางกฎหมายระหว่างประเทศแผนกคดีบุคคลนั้น ในการกำหนดเขตอำนาจ ศาล รัฐจะหาจุดเกาะเกี่ยวมาใช้เป็นเกณฑ์ในการกำหนดเขตอำนาจศาล เกณฑ์เช่นว่านี้ มีทั้งที่เป็น เกณฑ์ที่ได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวาง จนอาจกล่าวได้ว่าเป็นหลักกฎหมายทั่วไป และมีทั้งที่ ผิดแผกแตกต่างออกไปจากหลักเกณฑ์ทั่วไป ทั้งนี้ ปัจจัยที่ก่อให้เกิดความแตกต่าง ย่อมขึ้นอยู่กับ ความจำเป็นและเหตุผลของรัฐนั้นในการถือเกณฑ์เช่นนั้นมากำหนดเขตอำนาจศาล แต่ทั้งนี้ ไม่ ว่ารัฐจะถือเกณฑ์ทั้งที่เป็นเกณฑ์ที่ได้รับการยอมรับโดยทั่วไป หรือเป็นเกณฑ์ที่แตกต่างจากหลัก ทั่วไปอย่างไร เขตอำนาจศาลที่กำหนดขึ้นย่อมต้องอยู่ภายใต้ขอบเขตของการใช้เขตอำนาจรัฐ

อย่างไรก็ตาม การกำหนดเขตอำนาจศาลที่รัฐหนึ่งเห็นว่าสมเหตุสมผลที่จะบัญญัติใช้ ในเรื่องเขตอำนาจศาลของตน แต่รัฐอื่นอาจไม่เห็นด้วยและไม่ยอมรับก็ได้ การไม่ยอมรับนี้อาจ ก่อให้เกิดผลกระทบได้ เช่น ในเรื่องคำพิพากษาอาจไม่ได้รับการยอมรับและบังคับโดยศาลต่าง ประเทศ¹⁵⁷ แต่แม้กระนั้นก็ตาม โดยหลักในเรื่องอธิปไตยของรัฐแล้ว รัฐจะกำหนดเขตอำนาจ ศาลภายในของตนเพื่อพิจารณาคดีต่างๆ ภายในดินแดนของตนอย่างไรก็ได้ ตามที่ตนเห็นว่า มี เหตุผลอันสมควร คำพิพากษาที่มีแล้วจะบังคับคดีได้หรือไม่เป็นอีกเรื่องหนึ่ง ดังจะเห็นได้ว่า แม้ว่าเกณฑ์ในการกำหนดเขตอำนาจศาลของบางรัฐจะไม่เป็นที่ยอมรับโดยทั่วไป แต่รัฐนั้นก็ยังคง บพบบัญญัติเช่นนั้นไว้ได้ และใช้เกณฑ์เช่นนั้นตัดสินคดีที่ขึ้นสู่ศาลของตนได้

¹⁵⁶ ดูรายละเอียดใน หัวข้อ 4.2 บทบัญญัติมาตรา 3, หน้า 165.

¹⁵⁷ ดูรายละเอียด หน้า 197-202.